

Zij

155

Schrift

Inhoud

Voorwoord

Ineke Nieuwstraten

1

De geoliede pr-machine van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht

Ellen Boonstra-de Jong

2

Politiek actieve vrouwen in het vooroorlogse Vlaardingen

Cora Laan

8

“Veler oog zal op u gevestigd zijn”

Ellen Boonstra-de Jong

14

Vrouwen zijn door het passief kiesrecht zichtbaar geworden

Ellen Boonstra-de Jong

20

Maria de Vries-van der Spek

Een politiek leven in beeld

Ellen Boonstra-de Jong en Cora Laan

22

“Ze was een krachtige vrouw met veel doorzettingsvermogen”

Helen de Koning en Ellen Boonstra-de Jong

24

Mariëtte Louise Hoogendijk-van Holst Pellekaan advocaat/politica

Yvonne Batenburg

27

Vrouwen in Vlaardingse straatnamen

Harm Jan Luth-Mulders

29

Jong geleerd is oud gedaan

Mieke Gaxiola-Pieters en Juultje Seinhorst

35

“Ik laat me inspireren door sterke vrouwen”

Ellen Boonstra-de Jong en Yvonne Batenburg

36

Verbondenheid in het Vlaardingse stadhuis

Cora Laan en Juultje Seinhorst

38

100 jaar Vrouwenkiesrecht vanuit diversiteit en inclusiviteit

Tamaam Abu Ayyash, Corrie Kortleven en Juultje Seinhorst

41

Geloof in eigen kracht

Mieke Gaxiola-Peters en Juultje Seinhorst

44

“Hoe er naar vrouwen gekeken wordt, zegt veel over de samenleving”

Juultje Seinhorst, Yvonne Batenburg en

Ellen Boonstra-de Jong

45

Colofon

47

Tekst en Uitleg

47

Sponsors

49

De Stichting Kracht van Vrouwen Vlaardingen

Met trots en genoegen presenteren wij het *Zij-Schrift*. In deze publicatie wordt uitgebreid ingegaan op de betekenis van 100 jaar vrouwenkiesrecht voor de stad Vlaardingen. Het heeft mogelijkheden geboden aan meisjes en vrouwen om zich te ontplooien in onze samenleving. Wij vinden het belangrijk dat dit verworven recht gekoesterd en gedeeld wordt met jonge generaties. Het *Zij-Schrift* is daarom ook het startpunt van een lesprogramma over lokale democratische rechten dat in samenwerking met het voortgezet onderwijs verder ontwikkeld wordt. Ineke Nieuwstraten heeft het voorwoord geschreven en dat waarden wij zeer. Het onderwerp rechten van de mens speelt een belangrijke rol in haar leven. Zij was bijvoorbeeld betrokken bij de oprichting van de Vlaardingse afdeling van Amnesty International. Daarnaast is zij actief in veel maatschappelijke organisaties o.a. als voorzitter van Aanloophuis De Groene Luiken en bestuurslid van de Stichting Geuzenmaand.

Yvonne Batenburg

Voorzitter Stichting Kracht van Vrouwen Vlaardingen

Leeswijzer

Dit *Zij-Schrift* biedt een overzicht van de gevolgen van 100 jaar vrouwenkiesrecht in Vlaardingen. Het verhaal wordt chronologisch verteld. Allereerst komen de vrouwen aan bod die actief waren in de Vlaardingse afdeling van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht. Vervolgens wordt uitgebreid ingegaan op de vrouwen die vanaf 1919 pionierswerk hebben verricht in de politiek van Vlaardingen. In korte biografieën worden de levens geschetst van vrouwen die als eerste op een kieslijst stonden, in de gemeenteraad werden gekozen, fractievoorzitter, wethouder of burgemeester werden. Een aantal van deze vrouwen zijn geïnterviewd en vertellen hun persoonlijke verhaal. Daarnaast beschrijven historische artikelen de lokale context waarin deze vrouwen functioneerden. Dit alles wordt met behulp van een tijdlijn gekoppeld aan landelijke ontwikkelingen. Er is ook aandacht voor de actualiteit. Maatschappelijk actieve vrouwen die hun wortels ver buiten Vlaardingen hebben liggen, reflecteren op het belang van stemrecht. Tenslotte is er een verslag van de viering van 100 jaar Vrouwenkiesrecht door de Vlaardingse politica's in het stadhuis.

Veel leesplezier toegewenst!

Voorwoord

Een tijd geleden las ik het boek *De stilte van de vrouwen* van Pat Barker. In dit boek wordt de mythe van de *Ilias* als het ware herschreven vanuit de positie van vrouwen. “Barker dwingt ons om de geschiedenis opnieuw te overdenken”, schreef een recensent. Dat kan dus gebeuren als je de geschiedenis schrijft vanuit een ander perspectief, in dit geval vanuit vrouwen. Op mij maakte het in ieder geval diepe indruk.

Toch heeft het lang geduurd voordat ik me realiseerde hoe lang en taai de strijd om het vrouwenkiesrecht is geweest. Het zal inmiddels zo’n 50 jaar geleden zijn, dat ik op de hbs (iets tussen havo en vwo) een werkstuk voor geschiedenis maakte over Aletta Jacobs. De eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat de werkelijke betekenis van haar strijd voor vrouwenkiesrecht me destijds is ontgaan.

Natuurlijk kun je kijken naar de feiten:

- Zowel het eerste vrouwelijke gemeenteraadslid als de eerste vrouwelijke wethouder in Nederland traden in 1919 aan. In Vlaardingen gebeurde dat respectievelijk in 1946 en in 1970.
- De eerste vrouwelijke burgemeester kwam er in Nederland in 1946. In Vlaardingen in 2017.
- Het eerste land met vrouwenkiesrecht was Nieuw-Zeeland in 1893. Voorlopig de laatste was Saudi-Arabië in 2015.

Feiten die ons leren hoe lang de strijd wel heeft geduurd en in sommige landen nog steeds voortduurt.

Toch heb je soms een boek of film nodig om tot je te laten doordringen hoe zwaar die strijd is geweest en hoeveel offers ervoor gebracht zijn. Voor mij was dat de film *Suffragette*. Ontslag, gevangenschap, mishandeling, uitgestoten worden door de gemeenschap: het maakte er allemaal deel van uit.

Het initiatief voor deze bijzondere uitgave is genomen in 2019, honderd jaar na invoering van actief kiesrecht voor vrouwen. Het was ook het jaar waarin de Vlaardingse afdeling van Amnesty International aandacht vroeg voor 70 jaar mensenrechten. *Mensenrechten, die vier je.... door erbij stil te staan en in beweging te komen*. Dat was de slogan.

100 jaar vrouwenkiesrecht: dat mogen we best vieren, temeer daar dit recht in de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens in artikel 21 ook

wordt beschreven. We staan stil bij de enorme strijd die is geleverd om dit te bereiken en we komen in beweging voor vrouwen waar ook ter wereld die dit recht (en andere rechten) wordt ontzegd.

De eerste uitgave van dit *Zij-Schrift* wordt gepresenteerd tijdens de Agnetalezing en in de Geuzenmaand 2020 met als thema *Den juisten tijd*. Ook dat past mooi bij elkaar.

Hoe moeilijk en lang een strijd ook moge zijn: het kan niet zonder voorlopers, zonder mensen die zeggen “Dit pikken we niet!” Dat gold voor de vrouwen die de strijd om vrouwenkiesrecht zijn aangegaan en dat gold voor de eerste Geuzen in 1940.

Mogen de vrouwen die in deze publicatie aan het woord komen of worden beschreven ons stimuleren om scherp te blijven, om volgende stappen te zetten naar meer inclusiviteit en diversiteit in de politiek, niet alleen in Vlaardingen, maar overal!

Ineke Nieuwstraten

De geoliede pr-machine van de **Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht**

Ellen Boonstra-de Jong

Een flinke dosis overredingskracht was nodig om Vlaardingse vrouwen over de streep te trekken, maar in 1909 is het dan toch zover. Vier vrouwen richten de plaatselijke afdeling op van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht.

De landelijke Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht (VvVK) bestaat in 1909 al vijftien jaar. De initiatiefneemsters hebben deze vereniging in 1894 opgericht omdat ze vinden dat alle vrouwen kiesrecht moeten krijgen. Alleen dan kunnen ze meebeslissen over wie er in de Tweede Kamer en de gemeenteraden worden gekozen en krijgen ze eindelijk invloed op de totstandkoming van wetten die hun dagelijks leven beïnvloeden. Er is nog een wereld te winnen, want vrouwen worden in die tijd beschouwd als tweederangsburgers en onmondige wezens. Volgens de algemeen geldende opvatting ligt de taak van de vrouw binnen het gezin. Met deze normen en waarden in het achterhoofd weten de initiatiefneemsters dat het een lange en taaie strijd zal worden.

Vlaardingen krijgt een eigen afdeling

Het is geen toeval dat in 1908 een eerste poging wordt gedaan om een Vlaardingse afdeling van de VvVK op te richten. In dit jaar wordt namelijk de vergadering van de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht in Nederland gehouden. Afgevaardigden van over de hele wereld congresseren in het Concertgebouw in Amsterdam. De pers schrijft er positief over en ook de publieke opinie lijkt te kantelen. Mensen krijgen meer sympathie voor de vrouwenkiesrechtstrijd. Het hoofdbestuur van de VvVK, onder leiding van Aletta Jacobs, grijpt het succes aan om nieuwe afdelingen op te richten en laat de pr-machine op volle toeren draaien. "Van de groote en krachtige af-

1854

Aletta Henriëtte Jacobs wordt in 1854 geboren in Sappemeer. Ze wil net zoals haar vader en broer arts worden. Bij hoge uitzondering mag ze als toehoorder naar de rijks-HBS. Daarna krijgt ze toestemming om als eerste vrouw geneeskunde te gaan studeren in Groningen. In 1878 studeert Jacobs af en een jaar later promoveert ze.

deelingen roept het bestuur de hulp in bij het oprichten van nieuwe", staat er in het *Maandblad van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht* te lezen.¹ Vlaardingen krijgt een delegatie op bezoek, bestaande uit leden van het hoofdbestuur en het afdelingsbestuur van Rotterdam. Cornelia (Kee) Sara Groot, de propagandiste van de VvVK, is ook van de partij. Tijdens de openbare vergadering proberen ze Vlaardingse vrouwen te motiveren om een eigen afdeling op te richten. "Aan onze uitnodiging tot een namiddagthee in de Sociëteit te Vlaardingen om iets meer over 't Vrouwenkiesrecht te hooren, werd op 4 november door ruim dertig dames gehoor gegeven." De bijeenkomst levert vijftien nieuwe leden op, maar "het mocht evenwel niet gelukken een bestuur te vinden. Daartoe zal een tweede bezoek noodig zijn".² Een paar maanden later lukt het wel. Geertruida Knottenbelt, de kunstenaar Johanna Berhardina Middeligh-Bokhorst, de onderwijzeres Neel-

1883

Jacobs zwingelt de kiesrecht kwestie aan als ze zich in 1883 wil laten registreren als kiezer. Ze verdient haar eigen geld en betaalt belasting. In die tijd zijn dat de voorwaarden om te mogen stemmen (censuskiesrecht). De gemeente Amsterdam wijst haar verzoek af. Jacobs laat het er niet bij zitten en stapt naar de Hoge Raad. Deze oordeelt als volgt: "Mejuffrouw Jacobs heeft de letter der wet voor zich – niet den geest der wet [...]. Er is voor de vrouwen zo'n ruime werkring weggelegd, dat waarlijk het niet noodig is dat de vrouw zich ook met politiek inlate." Bij de grondwetswijziging van 1887 wordt het "foutje" hersteld en komt er expliciet te staan dat alleen mannen mogen stemmen.

(Bron: Algemeen Handelsblad, 24 maart 1883)

1894

In 1894 wordt de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht (VvVK) opgericht op initiatief van Wilhelmina Drucker. Het is een politiek neutrale vereniging met maar één doelstelling, namelijk algemeen kiesrecht voor alle vrouwen. Nadat in 1919 de Kieswet verandert en vrouwen algemeen kiesrecht krijgen, gaat de VvVK verder als de Nederlandsche Vereeniging van Staatsburgeressen.

tje Louwerina Voorbeytel en de onderwijzeres Elisabeth de Witte-van der Brugge vormen vanaf 10 februari 1909 het bestuur.³

Boottochtje naar Oostvoorne

Voorbeytel voert het secretariaat van de afdeling Vlaardingen en stuurt zo nu en dan een brief naar het hoofdbestuur in Amsterdam over het reilen en zeilen van de afdeling. Die berichten zijn niet erg hoopgevend omdat er maar weinig leden de huishoudelijke vergaderingen bezoeken.⁴

1904

In 1904 wordt de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht opgericht door de Amerikaanse Carrie Chapman Catt. Meer dan vijftig feministische organisaties van over de hele wereld, waaronder de VvVK, sluiten zich aan. Catt en Jacobs zijn goede vriendinnen en maken samen een wereldreis in 1911 en 1912 om de feministische boodschap te verspreiden.

De Wereldbond onderhoudt het contact met de leden via het maandblad *Jus Suffragii* (het recht om te stemmen) met het beeldmerk van Vrouwe Justitia zonder blinddoek.

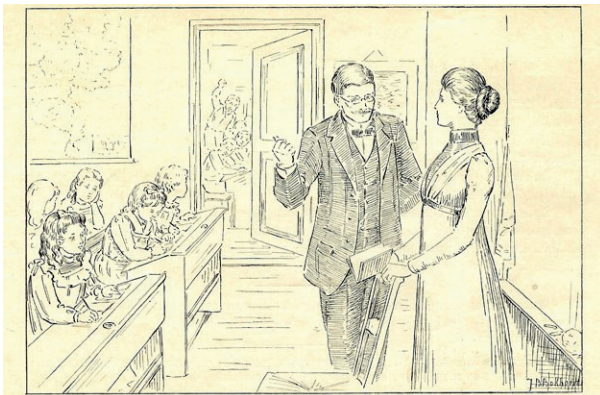
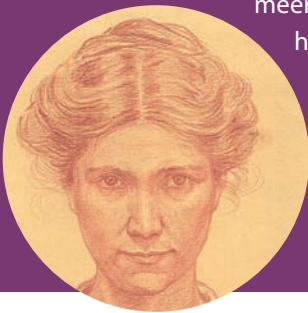

1913

Demonsteren doen vrouwen in die tijd niet. Ze vinden het ongepast, maar voor de goede zaak zetten ze zich over hun weerzin heen. Op 17 september 1913, de dag van de opening van de Staten-Generaal, kleurt Den Haag witgeel. Duizend vrouwen mengen zich getooid met geelwitte linten en vlaggetjes onder het publiek. In 1915, als de grondwetswijziging in de Tweede Kamer wordt besproken, staan er overdag steeds 25 vrouwen zwijgend op het Binnenhof. Dat houden ze twee maanden vol, net zolang als de beraadslagingen duren. Tenslotte wordt op 18 juni 1916 de grote vrouwenkiesrecht demonstratie in Amsterdam gehouden, waaraan 18.000 mannen en vrouwen meedoen.

Johanna Berhardina Midderigh-Bokhorst (1880-1972)

Vlaardingen is ruim twintig jaar lang de woonplaats van de beroemde kunstenares Johanna Berhardina (Dien) Midderigh-Bokhorst. Dien wordt een landelijke bekendheid door de illustraties die ze maakt voor honderden kinderboeken. Ze is al op jonge leeftijd lid van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht. Daar is haar tekentalent niet onopgemerkt gebleven. De VvVK maakt meerdere keren gebruik van haar diensten, zoals in 1901 als ze een boekje illustreert voor de afdeling Amsterdam.

„Juffrouw, het Hoofd draagt mij op, U te vragen een half uurtje ook op mijn klassto te letten, terwijl ik naar de stembus ga.”

Boven: Getekend portret van Johanna Berhardina Midderigh-Bokhorst. (Collectie Fred Lapré)

Onder: Pagina uit het boekje van de VvVK, afdeling Amsterdam. (Collectie Andries Hibma)

Een aantal maanden na Vlaardingen krijgt ook Schiedam een eigen plaatselijke afdeling. Net zoals in Vlaardingen lukt het de bestuursleden in de buurgemeente evenmin om vrouwen te mobiliseren.⁵ De bestuursleden van de afdeling Rotterdam houden de vinger aan de pols en nemen de jonge afdelingen weleens op sleeptouw zoals op 15 juni 1910, de jaarlijkse propagandadag. De afdeling Rotterdam organiseert dan een boottochtje naar Oostvoorne. “Nadat de deelnemende dames met het insigne, waarop het woord ‘Vrouwenkiesrecht’ op de borst, op het Beursplein te Rotterdam bijeengekomen waren, trok men gezamenlijk naar het Bolwerk, waar de welwillend door den heer Van der Schuyt aangeboden versierde stoomboot ‘De Schelde’ lag.”⁶ De stoomboot meert aan in Vlaardingen waar op de kade “propagandalektuur” wordt verspreid. Meerdere Vlaardingse vrouwen gaan aan boord en de dag is een groot succes.⁷

Samenwerking

De VvVK floreert, dit in schril contrast met de afdeling Vlaardingen. Die zit in 1913 zonder bestuur. Schiedammers schieten te hulp en beleggen in lokaal Excelsior een openbare vergadering. Mevrouw Hingman-Dobberke, presidente van de afdeling Schiedam stelt voor “de leden uit Vlaardingen die, na herhaalde vergeefsche pogingen zonder bestuur bleven, bij de afdeling Schiedam te doen inschrijven zoodat deze niet de minste lasten of bezwaren behoeften te dragen”.⁸ Het lijkt erop dat Hingman-Dobberke handelt in opdracht van het hoofdbestuur. Vier

1917

Politici discussiëren al jaren over zaken waar ze het niet over eens kunnen worden, zoals over het kiesrecht en de financiering van het bijzonder onderwijs. De tegengestelde belangen worden in 1917 opgelost door een uitruil. De socialisten en liberalen krijgen algemeen kiesrecht voor mannen en passief kiesrecht voor vrouwen. De christelijke partijen krijgen overheidssubsidie voor het bijzonder onderwijs. Suze Groeneweg betreedt in 1918 als eerste vrouw de Tweede Kamer. De wet Marchant wordt in 1919 aangenomen en vrouwen krijgen daardoor actief kiesrecht.

dagen later staat er namelijk een rectificatie in de *Nieuwe Vlaardingsche Courant*. De "samensmelting der afdelingen Vlaardingen en Schiedam" is niet op voorstel van Schiedam, maar op het initiatief van het hoofdbestuur in Amsterdam tot stand gekomen.⁹ In oktober treedt een nieuw bestuur aan met zes Schiedamse en twee Vlaardingse leden.

Het jaar 1913 is ook op een ander vlak memorabel. De algemene jaarvergadering van de VvVK, die in december in Rotterdam plaatsvindt, staat in het teken van het voornemen om een volkspetitionnement te organiseren. De afgevaardigde van de afdeling Schiedam-Vlaardingen stemt tegen uit vrees dat "er niet voldoende geteekend" zal worden. Die angst vindt weinig weerklank. Met 723 stemmen voor en 106 tegen wordt het voorstel aangenomen.¹⁰ Elf vrouwen en zes mannen vormen een comité dat in Schiedam en Vlaardingen het Volkspetitionnement voor de Grondwettelijke Gelijkstelling van man en vrouw voorbereiden.¹¹ Francijntje de Kadt, stadsvroedvrouw in Vlaardingen, is één van hen.

Het kiesrechtvuur laait weer op

De Kadt - ze is al lid vanaf 1909 - blijft actief in de VvVK en wordt in 1915 benoemd tot vice-presidente van de nog altijd samengevoegde afdelingen.¹² Met haar aantreden lijkt het vrouwenkiesrechtvuur wat op te laaien in de haringstad. In oktober 1916 beleggen bestuursleden van de afdeling Vlaardingen zelfs een openbare vergadering in Maassluis. Kee Groot is natuurlijk ook weer

**Vereeniging
voor Vrouwenkiesrecht,
Afd. Schiedam-Vlaardingen.**

Propaganda-Avond
te **VLAARDINGEN,**
op Woensdag 10 December,
's avonds **8** uur, in „Excelsior”, Oosthavenkade

SPREKER:
de heer J. VAN DER PUTTE,
(lid der afd.).

**De avond zal worden aangevuld met
declamatie en tooneelspel.** 6262 21

Min. Entree **10 cent** voor niet-leden. Leden vrij.

(*Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 6 december 1913)

van de partij en de bijeenkomst is zo'n groot succes dat Maassluisse vrouwen op diezelfde avond nog een eigen afdeling oprichten.¹³ Het lijkt erop dat de Vlaardingse afdeling eind 1916 weer op eigen benen staat. Zowel in de *Nieuwe Vlaardingsche Courant* als in het *Maandblad van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht* staan activiteiten genoemd die uitgaan van de afdeling Vlaardingen. Zo wordt op initiatief van Francijntje de Kadt verschillende malen een gratis toegankelijke moedercursus georgani-

De presidentes van Schiedam, Vlaardingen en Maassluis in 1919.

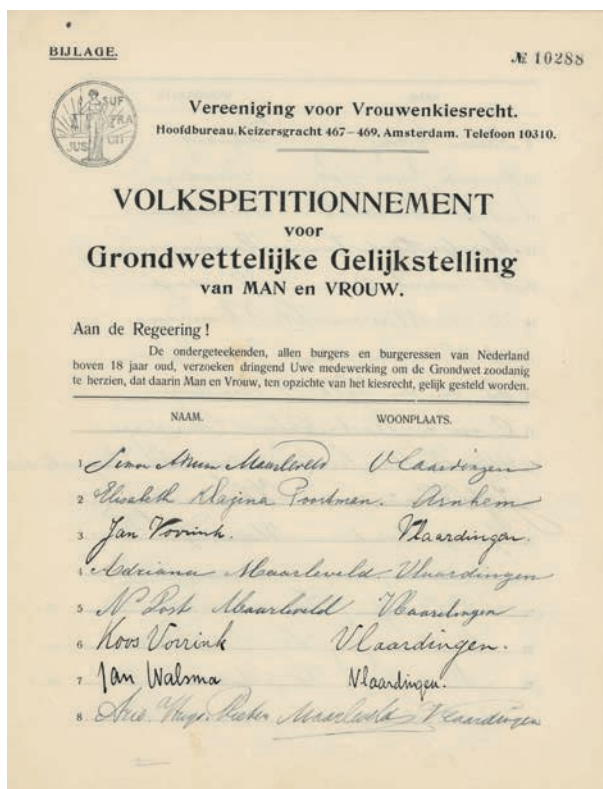
seerd. Hoewel zo'n cursus weinig van doen lijkt te hebben met de strijd voor het vrouwenkiesrecht, is het met name de propagandiste Kee Groot die dergelijke cursussen in spreekbeurten promoot. Volgens Kee moeten er in het belang van het kind van staatswege moedercursussen, een moederschapsverzekering, zuigelingenklinieken en openbare speelplaatsen worden opgericht.¹⁴ Trots vieren ook de Vlaardingse leden van de VvVK in 1919 de eindoverwinning als de Kieswet wordt aangepast en vrouwen algemeen kiesrecht krijgen. Francijntje de Kadt,

Boekenleggers en eiermutsjes

Facebook, Twitter en Instagram bestaan nog niet in de tijd waarin vrouwen de strijd voor het vrouwenkiesrecht voeren. Er wordt door de (bestuurs) leden daarom goed nagedacht over hoe ze met hun boodschap een zo groot mogelijk publiek kunnen bereiken. De plaatselijke openbare vergaderingen worden aantrekkelijk gemaakt met voordrachten en muziek- en toneeluitvoeringen. Ook kunnen belangstellenden boekenleggers, potloodjes, koekjes, eiermutsjes, prentbriefkaarten etc. kopen. In 1908 wordt er op initiatief van de afdeling Gorinchem een speldje met daarop "Vrouwenkiesrecht" gemaakt, dat voor f 1,25 kan worden aangeschaft. Het speldje is afgebeeld op de omslag. Cornelia (Kee) Sara Groot (foto) is de betaalde propagandiste van de VvVK en reist stad en land af om de openbare bijeenkomsten luister bij te zetten met haar alter-ego Marijtje, een Westfriesse boerin. Door het onvervalst Westfries dialect en door haar denkbeeldige man Teun op te voeren, spreekt Kee een breed publiek aan. Zo hoopt het hoofdbestuur de kritiek te doen verstommen over het in veler ogen elitaire karakter van de vrouwenkiesrechtbeweging.

presidente van de afdeling Vlaardingen, wordt net zoals vele collega presidentes geëerd in het *Gedenkboek Vereniging voor Vrouwenkiesrecht 1894-1919*. Haar portret staat in het boek afgebeeld, net zoals de portretten van de presidentes van Schiedam en Maassluis.

Om de publieke opinie te beïnvloeden organiseert de VvVK in 1914 een volkspetitionnement. Het jaar daarop worden de lijsten met 164696 handtekeningen overhandigd aan minister Cort van der Linden. Bestuursleden van de Schiedamse en Vlaardingse afdeling van de VvVK werken samen om zoveel mogelijk handtekeningen te verzamelen. In het Nationaal Archief zijn de lijsten van de beide afdelingen in één map gearchiveerd. Bijna driehonderd Vlaardingers hebben het petitionnement getekend. Op de afbeelding een van de lijsten met daarop o.a. de handtekening van Koos Vorrink, voorman van de SDAP en de PvdA. (Collectie Nationaal Archief)

Noten

1 *Maandblad van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht*, 28 augustus 1908.

2 *Ibidem*, 15 december 1908.

3 *Rotterdamsch Nieuwsblad* 15 februari 1909. Geertruida Knottenbelt is de dochter van notaris Anthony Knottenbelt

4 *Maandblad van de Vereeniging Voor Vrouwenkiesrecht*, 5 mei 1909.

5 Atria. Archief Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, inv. nr. 57 Alfabetische Naamlijst der leden van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht. In de naamlijst zijn de leden van de afdelingen opgenomen, waaronder de Vlaardingse bestuursleden en 19 leden. De lijst telt drie "Heeren Leeden". Met de hand zijn drie vrouwelijke en twee mannelijke leden bijgeschreven. Bij de afdeling Schiedam staan op de gedrukte pagina nog geen bestuursleden genoemd. Op de rechter pagina staan de bestuursleden en nog een aantal leden er met de hand bijgeschreven. De gedrukte naamlijst lijkt daarom te dateren uit de eerste helft van 1909.

6 Informatie verkregen van het Streekarchief Voorne Putten

7 *Maandblad van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht*, 15 juli 1910.

8 *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 26 april 1913

9 *Ibidem*, 30 april 1913.

10 *Maandblad van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht*, 15 januari 1914.

11 *Nieuwe Schiedamsche Courant*, 6 maart 1914.

12 *Schiedamsche Courant*, 15 januari 1915.

13 *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 28 oktober 1916.

14 *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 12 december 1917.

Gebruikte literatuur

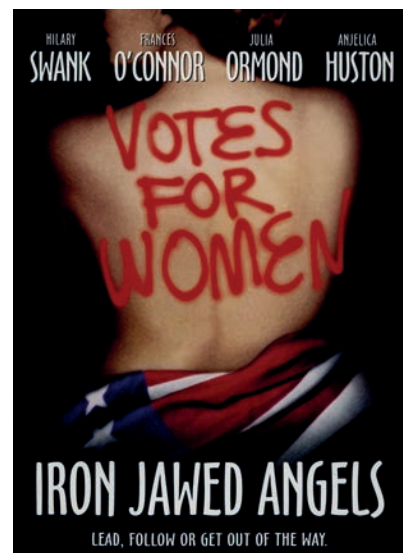
Beaufort, Fleur de & Patrick van Schie. *De liberale strijd voor vrouwenkiesrecht* (Amsterdam, 2019).

Bosch, Mineke. *Strijd! De vrouwenkiesrechtbeweging in Nederland 1882-1922* (Hilversum, 2019).

Leyenaar, Monique, Jantine Oldersma en Kees Niemöller. *De hoogste tijd. Een eeuw vrouwenkiesrecht* (Amsterdam, 2019).

Steen, Paul van der. *De ongehoorde helft. De eerste vrouwen op het politieke pluche* (Nijmegen, 2019).

| Films over de vrouwenkiesrechtstrijd

Politiek actieve vrouwen in het vooroorlogse Vlaardingen

Cora Laan

Pas in 1946 werd de eerste vrouw lid van de Vlaardingse gemeenteraad. Het lijkt daardoor alsof vrouwen geen rol speelden in de Vlaardingse politiek voor de Tweede Wereldoorlog. Niets is minder waar. Weliswaar waren vrouwen niet zichtbaar in het actieve politieke leven, maar achter de schermen werden ze invloedrijker. Zo baanden ze het pad voor de generaties die na hen kwamen.

In de Kieswet van 1919 werden vrouwen gelijkgesteld aan mannen. De wetswijziging kwam voor de Vlaardingse gemeenteraadsverkiezingen van 1919 te laat. Pas in 1923 kregen de vrouwen in Vlaardingen voor het eerst de kans om een stem uit te brengen voor de gemeenteraad.

Kieslijst Vrijheidsbond, gemeenteraadsverkiezingen 1923. Helemaal onderaan prijkt de naam van Reino van Aller-Tjeerdema.

(Bron: *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 23-05-1923. Stadsarchief Vlaardingen)

Aan de Vlaardingse gemeenteraadsverkiezingen van 1923 deden zeven partijen mee. Slechts één partij stelde een vrouw verkiesbaar: De Vrijheidsbond. Op nummer twaalf van deze liberale partij stond Reino van Aller-Tjeerdema. Zij bleek geen trekker voor de vrouwenstem te zijn. In totaal werd er tien keer op haar gestemd.¹ Dit was slechts 0,1% van alle stemmen die in 1923 in Vlaardingen werden uitgebracht voor de gemeenteraad. Zeer veel vrouwen stemden in die tijd waarschijnlijk op een man van een christelijke partij. In 1923 stemde namelijk 62% van de Vlaardingse bevolking op een confessionele partij, 24% op de sociaaldemocraten en 14% op een liberale partij.

Al voor de gemeenteraadsverkiezingen was Reino betrokken geraakt bij de Vlaardingse politiek. In 1921 werd zij bestuurslid van het Vrijzinnig Comité (afdeling in Vlaardingen van de Vrijheidsbond).² Zij was niet de enige vrouw in dit bestuur. Ook de onderwijzeres mej. L.C.C. Hakbijl nam in hetzelfde jaar plaats in het comité. Reino hield het echter het langst vol in dit tienkoppige bestuur dat voor het overige deel uit mannen bestond. De zetel

VRIJHEIDSBOND.				
Roos, C. G.	308	257	299	864
Hoogerwerf, A.	24	14	20	58
Maarleveld, A.	15	7	12	34
Moerman, N.	7	21	7	35
Toor, van J.	16	10	5	31
Linden van den Heuvell van, J. H.	13	19	20	52
Kreber, I. A.	4	10	7	21
Weideman, E. H.	4	5	1	10
Heul, van der D.	6	5	5	16
Katan, S.	3	2	—	5
Bot, A. P.	51	8	17	76
Aller, geb. Tjeerdema, van R.	6	2	2	10

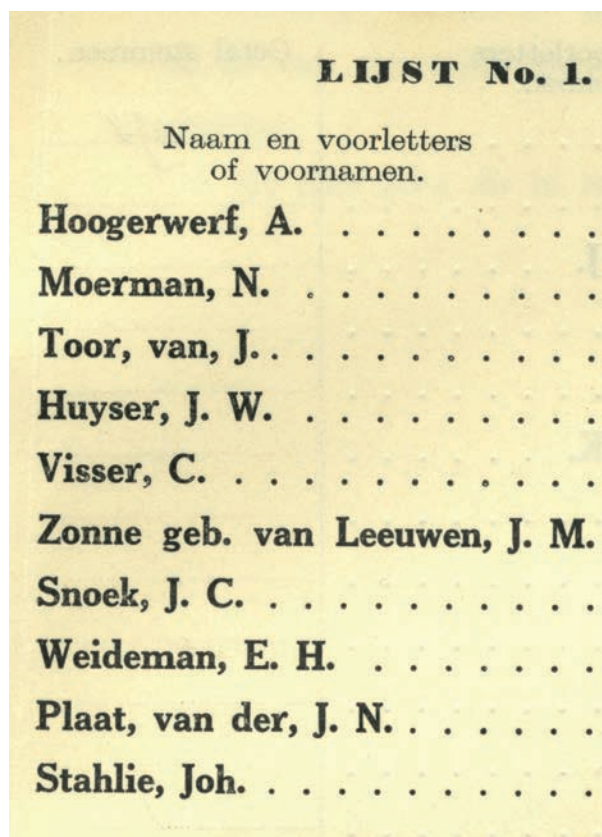
van mej. Hakbijl werd in 1923 ingenomen door mej. A.P. van West, terwijl Reino van Aller-Tjeerdema vrouwmoedig tot en met 1924 deel bleef uitmaken van het bestuur. Daarbij moet vermeld worden dat de invloedrijke posities van voorzitter, secretaris en penningmeester in handen bleven van de heren. In 1925 waren er geen vrouwen meer actief in dit bestuur.³

Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 1927 stond Reino van Aller-Tjeerdema niet meer op de kieslijst van de Vrijheidsbond. Haar handtekening stond wel op de lijst van ondersteuners.⁴ Ze was dus nog betrokken bij de partij. Haar voortrekkersrol werd echter niet overgenomen. In 1927 ontbraken vrouwen op de kieslijsten voor de Vlaardingse gemeenteraad.

In 1931 prijkte op de kieslijst voor de Vlaardingse gemeenteraadsverkiezingen weer een vrouw.⁵ Dit was wederom bij de Vrijheidsbond. Op nummer zes stond Johanna Margaretha Zonne-van Leeuwen (1872-1947).⁶ Dit was zes plaatsen hoger dan Reino van Aller-Tjeerdema stond in 1923. Het feit dat Johanna presidente was van de lokale afdeling van de vrouwengroep van de Vrijheidsbond heeft haar daarbij waarschijnlijk geholpen. Ook Reino was binnen deze vrouwengroep actief als penningmeester. Het lijkt waarschijnlijk dat deze twee vrouwen het belang van een vrouw op de kieslijst met elkaar hebben besproken. Geen van de andere partijen kwamen met vrouwelijke kandidaten voor de gemeenteraad.

De Vlaardingse afdeling van de vrouwengroep van de Liberale Staatspartij werd in 1928 opgericht. Johanna Westerman, lid van de Tweede Kamer voor de Vrijheidsbond, was op 24 mei 1928 speciaal naar Vlaardingse gekomen om een lezing te geven over de rol van de vrouw in de politiek.⁷ Zij betoogde dat de Vrouwengroep een belangrijke rol heeft gespeeld in de Vrijheidsbond "en haar plaats in de liberale partij, zij het niet zonder strubbeling, heeft veroverd....". Johanna moedigde de liberale vrouwen in Vlaardingse aan om zich in hun pas opgerichte groep met de volgende onderwerpen te gaan bezighouden:

- onderwijs;
- huwelijkswetgeving;
- vrijheid van arbeid voor de gehuwde vrouw;
- de Kieswet.

Kandidatenlijst Vrijheidsbond gemeenteraadsverkiezingen 1931. Op nummer 6 staat de enige vrouwelijke kandidaat: Johanna Margaretha Zonne-van Leeuwen. (Bron: Stadsarchief Vlaardingse, Inventaris Archief Gemeentebestuur 1813-1962, inv.nr.1754, agendanr. 95)

De vrouwenbond bleek ook invloed te hebben binnen de Vlaardingse afdeling van de Vrijheidsbond want in 1935 stond er weer een vrouw op de kieslijst van de partij.⁸ Dit was Marie Aveline Josephine Kroese-van den Brandhof (1907-1967).⁹ Zij stond op nummer drie. Een behoorlijke stijging in vergelijking tot de allereerste vrouw op een kieslijst voor de Vlaardingse gemeenteraad. Het leverde echter te weinig stemmen op voor vrouwelijke deelname aan de gemeenteraad. Slechts 0,3% van de Vlaardingse stemde in 1935 op een vrouw.¹⁰ Dit was echter wel een toename in vergelijking tot het jaar 1923. Er was dus sprake van een stijgende lijn, maar de meeste vrouwen in Vlaardingse bleven toch op mannen stemmen.

Een groepje onderwijzeressen. De foto is gemaakt rond 1915. Helemaal links staat mejuffrouw L.C.C. Hakbijl, lid van het Vrijzinnig Comité.

(Collectie Stadsarchief Vlaardingen, P1633)

Advertentie aankondiging bijeenkomst Vrijheidsbond op 24 mei 1928. Tijdens deze bijeenkomst werd de Vlaardingse afdeling van de Vrouwengroep van de Vrijheidsbond opgericht.

(Bron: *Nieuwe Vlaardingsche Courant* 22-05-1928)

De kieslijsten van 1939¹¹ waren evenals in 1919 en 1927 slechts gevuld met heren. Ondanks het feit dat Marie Kroese-van den Brandhof niet meer op de kieslijst voor de gemeenteraad stond, bleef zij wel maatschappelijk actief. In 1945 werd zij als enige vrouw gevraagd deel uit te maken van de zuiveringscommissie die tot doel had om het Vlaardingse ambtenarenkorps in Vlaardingen te zuiveren van nationaalsocialistische smetten.¹² Vanaf 1946 speelde Marie Kroese-van den Brandhof geen rol meer in de Vlaardingse politiek. Zij verhuisde in dat jaar met haar familie naar Rotterdam.¹³

— Vanwege het Vrijzinnig Comité zal Donderdagavond in de bovenzaal van den Volksbond een openbare vergadering worden gehouden, waar Mej. Johanna Westerman, lid der Tweede Kamer zal spreken over „De vrouw en de politiek”.

Getracht zal worden een afdeeling alhier van de Vrouwengroep in de Liberale Staatspartij op te richten.

Propagandamateriaal Vrijheidsbond Vlaardingen, inlegvel in Spaarbankboekje. Op nummer drie van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1935: Marie Aveline Josephine Kroese-van den Brandhof.

(Bron: Stadsarchief Vlaardingen, archiefbibliotheek, oud-nr. 8F33)

Een groep sociaaldemocratische vrouwen uit Vlaardingen probeert in 1918 stemmen te winnen voor de verkiezingen van de Tweede Kamer: Stemt Rood!

(Collectie Stadsarchief Vlaardingen, Hi 2002)

Reino van Aller-Tjeerdema (1876-1968), de eerste vrouw op een Vlaardingse kieslijst

Reino Tjeerdema, dochter van Ruurd Ulbes Tjeerdema en Hiltje Geerts Schuurmans, werd in 1876 te Leeuwarden geboren. Haar vader overleed toen zij nog maar drie jaar oud was. Op 14-jarige leeftijd verhuisde zij naar Vlaardingen om bij haar zuster Jeltje Tjeerdema en zwager Ype Schuitmaker te gaan wonen.¹⁶

De bevolkingsregisters maken nergens melding van een eventueel beroep dat Reino uitgeoefend zou kunnen hebben. Haar zwager was werkzaam als commies ter secretarie en loco-secretaris en werd vervolgens in 1899 gemeentelijk ontvanger. Via hem is zij mogelijk enthousiast geworden voor de plaatselijke politiek. Haar toekomstige echtgenoot Henri van Aller (1867-1936) heeft zij binnen deze familiekring leren kennen. Henri was getrouwd met Sijke Schuitmaker, de zuster van haar zwager.

Op 21 januari 1904 trouwde Reino te Vlaardingen met de inmiddels weduwnaar geworden Henri van Aller¹⁷ en ging bij hem in de gemeente Bloemendaal wonen. Samen kregen ze drie kinderen: Rudolf Joost, Henri en Adriaan Andries. Na enige omzwervingen verhuisde het echtpaar Van Aller-Tjeerdema in 1917 met de drie kinderen naar Vlaardingen. Henri van Aller was benoemd tot chef van het spoorwegstation Vlaardingen-

Centrum. De familie ging aan de Westhavenkade wonen, vlakbij het station.

Reino was van huis uit Nederlands Hervormd, maar ging vermoedelijk na haar huwelijk over naar de Remonstrantse Gemeente. Binnen dit genootschap zal zij mogelijk in contact gekomen zijn met liberalen die haar enthousiast hebben gemaakt voor de Vrijheidsbond. In 1921 werd Reino bestuurslid van deze liberale partij.¹⁸ Haar ambities brachten haar tot de 12e plaats van de kieslijst voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1923.¹⁹ Haar bestuursfunctie oefende ze uit tot 1925. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1927 stond ze niet meer op de kieslijst, maar was nog wel lijstondersteuner. Reino's ambities waren voortaan gefocust op de vrouwengroep van de Vrijheidsbond. In 1928 werd zij penningmeester van de lokale afdeling van deze vrouwengroep.²⁰

In 1930 stopte Reino's betrokkenheid bij de Vlaardingse politiek. De familie Van Aller-Tjeerdema verhuisde in dat jaar naar Schiedam en weer een jaar later naar Haarlem. Reino zal uiteindelijk de gezegende leeftijd van 91 jaar bereiken. In 1968 overleed ze te Breda²¹, de woonplaats van haar jongste zoon.

Waren de Vlaardingse vrouwen nu weer terug bij af in 1939? Niet helemaal. Vanaf 1919 is het aantal politieke actieve vrouwen gegroeid in Vlaardingen. Diverse vrouwen zijn lijstondersteuners geweest of hebben zich intensief beziggehouden met het verspreiden van propagandamateriaal voor hun partij. Ook was een flink aantal vrouwen actief in de besturen van de verschillende politieke vrouwenclubs die in Vlaardingen opgericht werden.¹⁴

In 1921 waren er in Vlaardingen bijvoorbeeld al een Sociaal-Democratische Vrouwenclub en een Rooms-Katholieke Vrouwenbond. De Vlaardingse afdelingen van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) en de Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP) plaatsten voor

de Tweede Wereldoorlog echter geen vrouwen op hun Vlaardingse kieslijsten. Deze eer was slechts voorbehouden aan de liberale Vrijheidsbond, die pas in 1928 een Vlaardingse Vrouwengroep kreeg.

De Liberale Staatspartij is voortgekomen uit de Liberale Unie, de Bond van Vrije Liberalen en enkele kleinere liberale partijen. In 1921 gingen deze partijen samen verder als Liberale Staatspartij 'De Vrijheidsbond' (LSP). Tot februari 1938 voerde de partij als naam 'De Vrijheidsbond'. In 1946 ging de LSP op in de Partij van de Vrijheid. In 1948 ontstond daaruit de VVD.¹⁵

Noten

1 *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 23-05-1923. Stadsarchief Vlaardingen, inventaris archief gemeentebestuur 1813-1962, inv. nr. 1459, agendanr. 95.

2 *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 21-10-1921.

3 Adresboek voor Vlaardingen jaren 1921, 1923, 1924, 1925.

4 Stadsarchief Vlaardingen, Inventaris Archief Gemeentebestuur 1813-1962, inv.nr. 1645, agendanr. 95, kandidaatstelling 25-05-1927.

5 Stadsarchief Vlaardingen, Inventaris Archief Gemeentebestuur 1813-1962, inv.nr.1754, agendanr. 95.

6 <https://emas.hvv-vlaardingen.nl>, west E2ekl nr. 64. Centraal Bureau voor Genealogie (C.B.G.), Collectie familieadvertenties.

7 *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 22-05-1928; *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 25-05-1928.

8 Stadsarchief Vlaardingen, Inventaris Archief Gemeentebestuur 1813-1962, inv.nr. 1821, agendanr.95. *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 26-06-1935.

9 Centraal Bureau voor Genealogie (C.B.G.), Collectie familieadvertenties.

10 *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 26-06-1935.

11 Stadsarchief Vlaardingen, Inventaris Archief Gemeentebestuur 1813-1962, inv.nr.1914, agendanummer 95.

12 *De Luistervink*, 16-05-1945.

13 Stadsarchief Vlaardingen, Woningkaart Hogelaan 27.

14 Adresboek voor Vlaardingen, jaren 1921, 1923, 1924, 1925, 1928, 1930.

15 Parlement.com/liberale-staatspartij-de-vrijheidsbond.

16 Met dank aan Erika Verloop van het Stadsarchief Vlaardingen die veel feiten van deze korte biografie op efficiënte wijze op een rijtje heeft gezet.

17 Centraal Bureau voor Genealogie (C.B.G.), collectie familieadvertenties.

18 *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 21 -10-1921.

19 *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, 23-05-1923.

20 Adresboek voor Vlaardingen, 1928.

21 Adresboek voor Vlaardingen, 1928.

Onbekende vrouw voert campagne voor Jan Buis, lijsttrekker van de sociaal-democraten voor de Vlaardingse gemeenteraadsverkiezingen van 1935.

(Collectie Stadsarchief Vlaardingen, Hi 2003)

“Veler oog zal op u gevestigd zijn”

Ellen Boonstra-de Jong

“Mevrouw, Mijne Heeren.” Met deze woorden begint burgemeester M.C. Siezen op 3 september 1946 zijn toespraak voorafgaand aan de beëdiging en installatie van de gekozen gemeenteraadsleden. Die aanhef moet een aantal aanwezigen toch wat vreemd in de oren hebben geklonken, want nooit eerder in de Vlaardingse geschiedenis maakte een vrouw deel uit van de gemeenteraad.

Direct na de Tweede Wereldoorlog werd Vlaardingen bestuurd door een noodgemeenteraad. Siezen sprak op die derde september in 1946 zijn vreugde uit dat er nu een periode aanbrak “waarnaar ieder rechtgeaard democraat met verlangen heeft uitgezien”. Daarna vroeg hij aan-

dacht voor mevrouw Koster-van Roon die toetrad tot de gemeenteraad. Hij roemde haar lef omdat ze deze taak aanvaardde te midden van alleen maar mannen. “Veler oog zal op u gevestigd zijn, vooral van het vrouwelijk deel van de burgerij”, vervolgde hij zijn speech.¹ Hoe voelde Jacoba (Co) Koster-van Roon zich bij het aanhoren van deze woorden? Was zij zich bewust van haar bijzondere positie? Voelde zij de druk en de verantwoordelijkheid om het vrouwelijk deel van de Vlaardingse bevolking te vertegenwoordigen? De kleinkinderen en andere familieleden weten niet precies waarom zij de politiek inging. Wie was Co van Roon?

Co te midden van haar zes jongere zussen.
(Collectie familie van Hattem)

Niet lang na het overlijden van haar echtgenoot werd deze foto gemaakt van Co met Maartje en Piet.
(Foto P. Dijkers. Collectie familie van Hattem)

Getrouwd

Co werd op 24 november 1897 geboren in de Rijkestraat in Vlaardingen. Ze was de oudste dochter van Leonardus van Roon en Trijntje van Dijk. Na Co werden er nog zes meisjes en vier jongens geboren. Vader Van Roon begon in 1908 een fietsenzaak aan de Hoogstraat. Hij verzorgde eveneens de radiodistributie in Vlaardingen. Zijn kinderen gingen langs de deuren om bij de abonneementhouders de contributie te innen. Het verhaal gaat dat Co, toen ze wat ouder werd, regelmatig op de motor de buitengebieden van Vlaardingen introk om fietsen bij klanten thuis te repareren. Handig was ze ook met naald en draad; Co was modiste.

Op 20 augustus 1919 trad ze in het huwelijk met de timmerman Maarten Koster. Maarten werkte in het bedrijf

van zijn vader, de wagenmaker Klaas Aart Koster. In januari 1920 werden ze vennoten.² De firma K.A. Koster & Zoon, gevestigd op Markt 7, stond bekend als timmermans- en wagenmakersbedrijf. Klanten konden er ook terecht om grondboringen uit te laten voeren. In hetzelfde jaar werd dochter Maartje Trijntje geboren en twee jaar later zag zoon Petrus Leonardus (Piet) het levenslicht. Toen sloeg het noodlot toe. Na een kort ziekbed overleed Maarten op 13 november 1923.

Aanpakken

De 25-jarige Jacoba moest het voortaan alleen zien te rooien. Het timmerbedrijf werd verkocht en op Markt 4 begon ze in 1924 een hoedenzaak. Nog geen jaar later kocht ze een pand aan de Hofsingel 2 en zette daar met veel succes de zaak voort. Regelmatig reisde Co naar het buitenland, gechaperonneerd door haar dochter of een broer, om de nieuwe hoedencollectie in te kopen. Het was niet alleen maar voor de gezelligheid dat zij zich tijdens de reizen liet vergezellen. Roddelende mensen heb je overal en Co lette er nauwlettend op dat haar goede naam niet werd bezoedeld. Dochter Maartje mocht ook

Regelmatig verschenen er advertenties op rijm in de *Nieuwe Vlaardingsche Courant* die klanten moesten verleiden om hun winterhoeden, kapthoedjes, rouwhoeden, kindelhoeden etc. bij Maison Koster te kopen. Deze advertentie verscheen op 16 maart 1928.

nooit in haar eentje naar 't Hof en ze mocht alleen met meisjes spelen. Verder knoopte moeder haar in de oren dat ze eerlijk, lief en beleefd moest zijn en dat ze nooit schulden mocht maken.³ Co was zelf ook zuinig en belegde haar geld in onroerend goed. De aangekochte panden verhuurde ze. De kleinzonen schatten in dat hun oma in de loop der jaren meer dan tien panden in Vlaardingen verwierf. In 1942 sloot Maison Koster de deuren.

Voor de Tweede Wereldoorlog was Co al lid van de Christelijk-Historische Unie (CHU). Haar naam is te vinden op een ledenlijst uit 1939 met ongeveer 200 namen. Op de lijst staan 37 namen van vooral ongehuwde vrouwen.⁴ In 1946 was Co penningmeester van de plaatselijke afdeling van de CHU⁵ en greep ze haar kans om actief te worden in de gemeentepolitiek.

Nummer zes op de lijst

Co was een gelovige vrouw en lidmaat van de Nederlands Hervormde Kerk. Haar keuze voor de CHU lijkt daarom logisch. De CHU was voor de Tweede Wereldoorlog al een van de grotere partijen in Vlaardingen en werd in 1946, achter de Partij van de Arbeid (PvdA), de tweede partij in Vlaardingen. De CHU kreeg zeven zetels.⁶ Co stond op

“Let maar op, dat doen alle partijen; er moet altijd een vrouw bij, als randversiering wellicht, of als extra stemmentrekster. Meestal staat ze niet bij de eerste drie.”

(Uit *De freule vertelt*, pagina 110)

nummer zes. In datzelfde jaar en in 1950 stond ze eveneens als enige vrouw op de kandidatenlijst van de Provinciale Staten voor de statenkring Delft.⁷ Toen ze in 1946 toetrad tot de gemeenteraad was er flink wat werk aan de

Jacoba Koster-van Roon was lid van verschillende raadscommissies. Op de foto de leden van de commissie van advies der Woonruimtetwet (1947). Staand van links naar rechts: J.C. van der Knaap en A. Springeling. Zittend van links naar rechts: L. Spuybroek, P. van Noord, J. Buis, P. van den Broek en J. Koster-van Roon. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen, P0450)

CHU en het vrouwenkiesrecht

In 1908 splitste de Christelijk-Historische Unie (CHU) zich af van de Anti-Revolutionaire Partij (ARP) van Abraham Kuyper. Jhr. mr. Alexander F. de Savornin Lohman leidde de nieuwe partij die een wat progressievere opvatting had over het vrouwenkiesrecht dan de ARP. De Savornin Lohman was voor vrouwenkiesrecht, maar alleen voor ongehuwde vrouwen. Gehuwde vrouwen hadden volgens zijn opvatting de plicht om zich van de vroege ochtend tot de late avond bezig te houden met het gezin. Na de verkiezingen van 1922 kwam er namens de CHU een vrouw in de Tweede Kamer. Het was Cornelia Frida Katz die na haar huwelijk gewoon kamerlid bleef. De ARP kandideerde pas na 1953 vrouwen voor een politieke functie. De twee partijen gingen samen met de Katholieke Volkspartij (KVP) in 1980 op in het Christen-Democratisch Appèl (CDA).

(Bron: De hoogste tijd, 2019)

Op de foto de toenmalige Unievoorzitter Hendrik Willem Tilanus op bezoek in de bollenstreek. Direct naast Tilanus zit freule Wttewaall van Stoetwegen en naast haar Jacoba Koster-van Roon. Co was jarenlang voorzitter van de Vlaardingse vrouwengroep van de CHU en werd namens de kieskring afgevaardigd naar de Centrale van Christelijk-Historische Vrouwengroepen. Ongetwijfeld ontstond daar de vriendschap met Christine Wilhelmina Isabelle Wttewaall van Stoetwegen (1901-1986), bij het grote publiek beter bekend als "de freule". De freule nam in 1945 zitting in het noodparlement en een jaar later werd ze gekozen in de Tweede Kamer. Na het overlijden van Co kwam vriendin Wttewaall van Stoetwegen op 29 augustus 1960 naar de Begraafplaats Emaus om haar de laatste eer te bewijzen. (Foto Haagsche Fotopersdienst (ongedateerd), Collectie familie van Hattem)

winkel. Er moesten woningen, scholen en een ziekenhuis worden gebouwd en de binnenstad gesaneerd.

Op 5 november 1946 nam Co in de raad voor de eerste keer uitgebreid het woord en ventileerde haar standpunt over het voorstel om sportwedstrijden die op gemeentegrond werden gehouden, ook op zondagen toe te staan. Co was mordicus tegen. "Dat er sport op zondag wordt uitgeoefend is al erg genoeg", aldus Co en volgens haar zouden "duizenden Vlaardingsche huismoeders de gemeenteraad dankbaar zijn, wanneer de voetbalsport naar den Zaterdag zou worden verplaatst." Hoewel velen het met haar eens waren, werd het voorstel aangenomen met

veertien stemmen voor en twaalf stemmen tegen.⁸ Als gemeenteraadslid hield ze, net zoals in haar privéleven, de hand op de knip. Zo bracht ze, toen het voornemen om twee houten Finse scholen aan te kopen op de agenda stond, naar voren dat ze zo'n school elders had bezocht en er daarna van overtuigd was geraakt dat het onderhoud ervan op den duur heel veel geld zou gaan kosten.⁹ In het raadswerk voer Co op haar eigen moreel kompas. Binnen de CHU was dat geen probleem. Volgens de voorman De Savornin Lohman konden christenen over veel onderwerpen tot een verschillend oordeel komen en daarom tilde hij niet zo zwaar aan de fractiediscipline. In 1959 pleitte Co samen met Lydia van Duijn-Spruijt van de PvdA¹⁰ voor de oprichting van een kleuterdagverblijf. Als geen ander wist ze hoe moeilijk het voor alleenstaande moeders was om betaalde arbeid te combineren met een gezin. Lydia en Co wezen de heren raadsleden erop dat er "vrouwen zijn, die ondersteuning genieten, doch die gaarne zelf door arbeid in het onderhoud van haar gezinnen zouden willen voorzien. De moeilijkheid is echter, dat zij haar kinderen overdag niet onderdak kunnen brengen".¹¹ Co raakte verknocht aan het raadswerk, maar maakte de vierde zittingsperiode niet vol omdat ze op 24 augustus

Co aan de arm van burgemeester J. Heusdens bij de viering van het 50-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina in 1948. Ze is in Vlaardingse dracht met een kapothoedje en oorijzers met krullen. Co was Oranjegezind en huurde ieder jaar op Prinsjesdag in Den Haag een plekje langs de route. Ook stond ze bij de viering van Koninginnedag altijd op het bordes van het Vlaardingse stadhuis. (Collectie familie van Hattem)

1960 plotseling overleed. Tijdens de raadsvergadering van 2 september werd ze herdacht. Wethouder en partijgenoot H.K. van Minnen karakteriseerde haar als een "figuur die met zekere mate van zelfbewustzijn het leven doorging, die een eigen en zelfstandig oordeel had".¹²

Noten

- 1 Verslag van de gemeenteraad van Vlaardingen van 3 september 1946 (inv.nr. 0305, nr. 76).
- 2 *Nieuwe Vlaardingsche Courant* 20 januari 1920. Informatie over de familie werd verzameld door archivaris Erika Verloop voor een artikel over Margaretha van Roon, de zus van Jacoba Koster-van Roon. Zie daarvoor *Tijdschrift* 123.
- 3 Margriet van Hattem-Braaksma noteerde de herinneringen van haar schoonmoeder Maartje van Hattem-Koster (1920-

Jacoba Koster-van Roon spreekt het scheidend raadslid J. van Toor Hzn. toe in de raadszaal op 7 januari 1960. (Foto Ronde. Collectie familie van Hattem)

2011) aan haar moeder Jacoba Koster-van Roon in het boek *Oma vertel 's*.

4 Archief Christelijk-Historische Unie (archiefnr. 0275). Ledenlijst 1939.

5 Ibidem. Lijst met namen voor de Provinciale Staten, statenkring Delft.

6 *Historisch Jaarboek Vlaardingen*, kroniek 1946 26 juli.

7 Archief Christelijk-Historische Unie (archiefnr. 0275), affiche eigendom Jan van Hattem.

8 Verslag van de gemeenteraad van Vlaardingen van 5 november 1946 (inv.nr. 0305, nr. 76).

9 *Rotterdamsch Parool* 30 september 1949.

10 Lydia van Duijn-Spruijt trad in 1953 als derde vrouw toe tot de Vlaardingse gemeenteraad.

11 Verslag van de gemeenteraad van Vlaardingen van 18 november 1959 (inv.nr 0305, nr. 94).

12 *Trouw/De Rotterdammer* 2 september 1960.

“Ik heb pas als tweede-kamerlid gemerkt hoe mannen vaak vrouwen zien en over hen denken. Was er een vrouwelijk kamerlid met een lelijke blouse, dan werd er gezegd: ‘Kun je dat mens niet eens zeggen dat ze wat anders aantrekt?’”

(Uit *De freule vertelt*, pagina 291)

Gebruikte literatuur

Jong, Ron de en Marcel ten Hooven. *Geschiedenis van de Christelijk-Historische Unie 1908-1980* (Amsterdam, 2008).

Wttewaall van Stoetwegen. Jkvr. Mr. C.W.I. *De freule vertelt* (Baarn, 1973).

Vrouwen zijn door het passief kiesrecht zichtbaar geworden

Ellen Boonstra-de Jong

Margit van der Steen doet onderzoek naar vrouwelijke pioniers in de lokale politiek en laat in dit interview haar licht schijnen op de Vlaardingse situatie.

Veranderde er in zijn algemeenheid veel toen vrouwen eenmaal mochten stemmen?

“De strijd voor het vrouwenkiesrecht richtte zich van meet af aan sterk op het verkrijgen van actief kiesrecht. Toen vrouwen in 1917 alleen passief kiesrecht kregen, was de teleurstelling groot. Maar in dat jaar werd wel de weg vrijgemaakt voor vrouwen om gekozen te worden in bijvoorbeeld de Tweede Kamer, de Provinciale Staten en

de gemeenteraad. Toen gezaghebbende politici in 1946 de balans opmaakten over de betekenis van het vrouwenkiesrecht tussen 1919 en 1940 concludeerden ze dat vrouwen juist door het passief kiesrecht zichtbaar waren geworden in vertegenwoordigende organen. Dat was een verrassende conclusie omdat het idee leefde dat de politieke verhoudingen ingrijpend zouden veranderen als vrouwen eenmaal mochten stemmen. Men was ervan overtuigd dat door het stemgedrag van vrouwen de liberalen en de socialisten zouden gaan winnen omdat deze partijen voor het vrouwenkiesrecht waren. De confessionelen - tegenstanders van het vrouwenkiesrecht - zouden gaan verliezen. Het tegenovergestelde gebeurde. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat mannen en vrouwen vanuit hun eigen zuil stemden. Omdat het districtenstelsel werd afgeschaft en in 1918 plaats maakte voor een stelsel van evenredige vertegenwoordiging, verliep de kandidaatstelling voortaan via de politieke partijen en die waren gelieerd aan hun eigen zuil. Als de katholieke partij iets vond, dan werd dat ook met de geestelijkheid doorgesproken. Dat gold eveneens voor protestante partijen en de socialisten hadden een sterke binding met de vakbeweging.”

Dr. Margit van der Steen is historicus en publiceert over moderne politieke geschiedenis, biografisch onderzoek en vrouwen- en gendergeschiedenis. Zij promoveerde op een biografie over de feminist, socialist en socioloog Hilda Verwey-Jonker (1908-2004). In haar huidige onderzoek staan vrouwelijke pioniers in de lokale politiek centraal. Margit van der Steen is verbonden aan het KNAW Huygens Instituut Nederlandse Geschiedenis te

Amsterdam en was werkzaam bij het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis (Universiteit Nijmegen), de Universiteit Leiden en als directeur van het Nederlands Genootschap Vrouwenstudies bij de Universiteit Utrecht. Daarnaast is ze voorzitter van de Nederlands-Vlaamse Vereniging voor Gendergeschiedenis

In Vlaardingse kwam er namens de CHU in 1946 voor het eerst een vrouw in de Vlaardingse gemeenteraad. Is dat in vergelijking met andere steden laat?

“Ik vind het aan de late kant, met name omdat in omliggende steden er direct na 1919 wel vrouwen in de raad kwamen. Sowieso waren de gemeenten in Noord- en Zuid-Holland koplopers als het gaat om het aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden. Mogelijk kwam dat omdat de CHU in Vlaardingse goed vertegenwoordigd was en deze partij zich geen voorstander had getoond van de invoering van het vrouwenkiesrecht. Toch werd er in 1922 namens die partij al wel een vrouw in de Tweede Kamer gekozen. Het waren de liberale partijen en vooral de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) die de meeste vrouwen

Aan de Vrouwelijke Lidmaten der Ned. Herv. Gemeente te Vlaardingen en Vlaard.-Ambacht

Het Bestuur der Gereformeerde Vereeniging „De Vrienden der Waarheid” (hoewel in principe tegen het Vrouwenkiesrecht in onze Ned. Herv. Kerk) dringt er bij de Vrouwelijke Lidmaten van Gereformeerde Beginselen op aan, zich op te geven voor het Vrouwenkiesrecht, opdat wij verzekerd blijven van een Gereformeerde prediking in onze gemeente. De formulieren hiervoor zijn verkrijgbaar bij den koster aan den Maassluischen dijk. Het Bestuur is gaarne bereid inlichtingen te verschaffen.

J. VAN DORP, Voorzitter.

J. BOT Cz., Secretaris.

A. MOERMAN Wz., Penningm.

J. VAN HEIJST J.Jz., Comm.

C. EIJGENRAAM, Secundus.

1889 32

op kandidatenlijsten plaatsten. Het is interessant om te onderzoeken waarom dat bij de SDAP in Vlaardingen niet gebeurde.

Net zoals in Vlaardingen zie je ook in andere steden dat er relatief veel gehuwde vrouwen toetraden tot de gemeenteraad. De raad was blijkbaar een goede plek voor vrouwen om politiek te bedrijven. Politiek op loopafstand en goed te combineren met de thuissituatie. Ik vind het bijzonder dat deze vrouwen in de raad aan de slag gingen, terwijl ze feitelijk handelingsonbekwaam waren, geen betaald werk mochten verrichten en gehoorzaamheid verschuldigd waren aan hun echtgenoot. Het waren pioniers, vooral omdat je zeker wat moest kunnen voordat je op een kandidatenlijst kwam. Vrouwelijke raadsleden richtten zich vaak op onderwerpen die hen direct raakten, zoals de zorg voor kinderen, een betere betaling voor vroedvrouwen, de woningbouw, het onderwijs, de gezondheidszorg, het inrichten van speeltuinen en dergelijke. Sommige historici noemen dat huisvrouwenpolitiek. Ik vind dat je met die benaming deze vrouwen te kort doet. Er is nog veel meer onderzoek nodig om uitspraken te doen over de betekenis van de eerste vrouwen in gemeentepolitiek.”

In Vlaardingen valt het op dat vrouwelijke gemeenteraadsleden meestal ook leiding gaven aan de plaatselijke vrouwengroep van hun politieke partij. Waarom werden dergelijke groepen opgericht?

“Vrouwengroepen binnen politieke partijen waren niet uitzonderlijk. De SDAP had bijvoorbeeld een hele actieve

| *Nieuwe Vlaardingsche Courant* van 24 juli 1923

vrouwengroep. Vooraanstaande vrouwen, waaronder Mathilde Wibaut, vonden dat je je als vrouw binnen de partij apart moest organiseren om invloed te krijgen en te lobbyen om vrouwen op de kandidatenlijst te krijgen. Vele bestuurders van politieke partijen waren er al snel van doordrongen dat je in de campagnes ook vrouwen aan moest spreken. Daar werd in alle partijen over nagedacht. Er werden bijvoorbeeld speciale affiches gemaakt en propagandistes werden op pad gestuurd.

Ik heb begrepen dat het eerste vrouwelijke gemeenteraadslid van Vlaardingen een vriendin was van freule Wttewaall van Stoetwegen. De freule schreef zelfs een autobiografie. Het is goed om daar een kanttekening bij te plaatsen. Ze haalt zichzelf in haar boek namelijk naar beneden. Zo van: ‘het stelt allemaal niet zoveel voor wat ik doe.’ Meer vrouwen presenteerden zich in die tijd, waaronder Aletta Jacobs en Hilda Verwey-Jonker. Door hun memoires te schrijven lieten ze zien dat ze er geweest waren. Dat was toen de manier van vrouwen om geaccepteerd te worden. Als ze daarin hadden geschreven: ‘kijk mij eens goed zijn’, dan zou dat direct zijn afgestraft. Bescheidenheid voerde de boventoon. Daarom was ook de clash zo groot tussen de vrouwen uit die generatie en de vrouwen uit de tweede feministische golf. Die gingen het gevecht aan en gingen de straat op met acties, zoals Baas in eigen buik.”

Maria de Vries-van der Spek

Een politiek leven in beeld

Ellen Boonstra-de Jong en Cora Laan

Het echtpaar De Vries-van der Spek liet een omvangrijk archief na dat bewaard wordt in het Stadsarchief Vlaardingen. Daaronder bevinden zich plakboeken met veel ongedateerde en onherleidbare krantenknipsels, kaarten, foto's etc. Voor de verhalen en beelden is geput uit de plakboeken.

Socialist

Maria (Marie) van der Spek werd op 20 oktober 1910 geboren in Vlaardingen. Ze was de op een na oudste dochter van Simon Adriaan van der Spek en Wilhelmina Frederika Hakbijl. Het echtpaar kreeg zeven kinderen. Marie koos een andere levensweg dan haar vader en moeder voor ogen hadden. Op 18-jarige leeftijd werd ze namelijk lid van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP). Ze had toen ook al verkering met de socialist Albertus (Ab) Franciscus de Vries (1907). De politiek liberaal gezinde ouders van Marie waren woest over de keuze van hun dochter en wezen haar de deur toen ze 21 jaar werd. Op 8 juni 1932 trouwde ze met Ab. Het echtpaar kreeg geen kinderen.

Welke keuze zou jij gemaakt hebben?

Raadslid

In 1946 stond Marie op een onverkiesbare plek op de kieslijst van de Partij van de Arbeid (PvdA). Bij de daaropvolgende verkiezingen kwam ze in 1949 in de gemeenteraad. Ze bleef raadslid tot aan haar overlijden op 10 september 1976. Over haar politieke werk zei ze eens: "Als raadslid kan ik makkelijker een deur intrappen om voor iemand in nood iets te bereiken."

Hoe bereik jij je doelen?

Hulpverlener

Marie was niet alleen politiek, maar ook maatschappelijk actief. De waardering daarvoor was zo groot dat ze bij de verkiezingen genoeg voorkeursstemmen kreeg voor twee zetels. Haar betrokkenheid nam ze mee de raadszaal in. Zo collecteerde ze eens tijdens een raadsvergadering voor het Astma Fonds. Tijdens de uitvaart van Marie in 1976 prees burgemeester W.A. Kieboom haar voor de strijd die ze voerde voor de sociaal zwakkeren. "Niet alleen met het woord, maar ook met de daad. Als niet gediplomeerd sociaal werkster, als niet gediplomeerd medewerkster van het consultatiebureau en als niet speciaal daarvoor opgeleide gezinsverzorgster heeft zij velen aan zich verplicht."

Ben jij iemand van woorden of van daden?

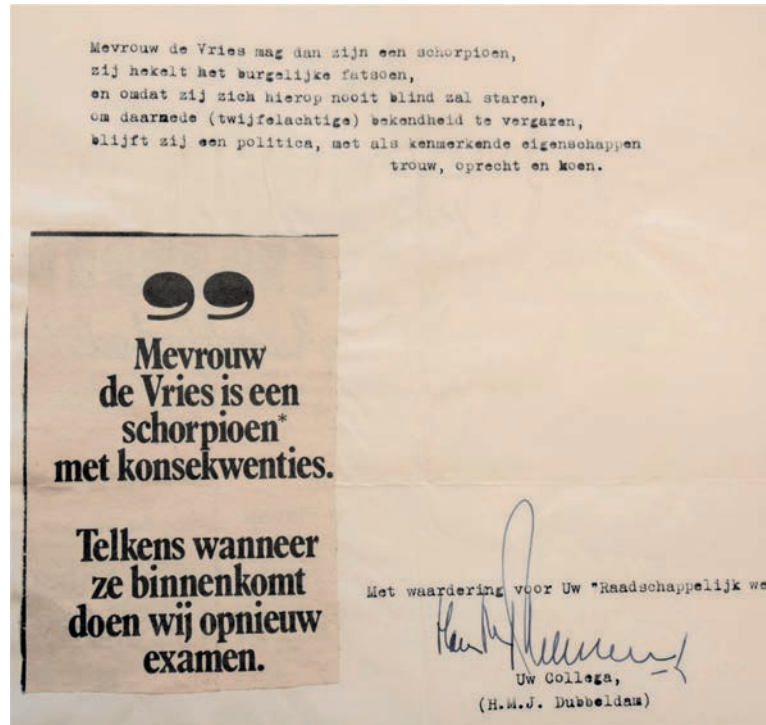
Waar blijkt dat uit?

Feminist

"Weer geen vrouw." Tijdens een raadsvergadering maakte Marie met deze woorden haar ongenoegen kenbaar dat er in de welstandscommissie (een commissie die beoordeelt over o.a. het uiterlijk van een gebouw) alweer geen vrouw was benoemd. Ze diende daarop met succes een motie in waardoor er alsnog een vrouw aan deze commissie werd toegevoegd. Een journalist schreef daarover: "Mevr. M. de Vries-v.d. Spek bracht "sex" in de raad." Marie richtte zich tijdens verkiezingscampagnes ook speciaal op vrouwen. Ze leidde vele jaren de Vrouwengroep van de PvdA in Vlaardingen en was eveneens gewestelijk bestuurder van de Vrouwenbond.

Marie had in haar lange raadsperiode weinig vrouwelijke collega's. Zouden vrouwen meer kunnen bereiken door de invoering van een vrouwenquotum voor de gemeenteraad?

Ereburger

In 1971 werd ze als eerste vrouw in Vlaardingen benoemd tot 'ere-burgers' en ontving uit handen van burgemeester J. Heusdens de erepenning van de gemeente Vlaardingen.

Hoe zou jij gewaardeerd willen worden?

Afscheid

Marie bleef haar hele leven een vurig socialist, zo blijkt uit een artikel dat op 15 september 1976 na haar overlijden verscheen in het *Rotterdamsch Nieuwsblad*. "De baar was bedekt met de rode vlag en tientallen boeketten rode rozen en anjers lagen rond de kist. [...] De plechtigheid werd besloten met een defilé langs de baar, terwijl op de achtergrond het 'Morgenrood' werd gespeeld."

“Ze was een krachtige vrouw met veel doorzettingsvermogen”

Helen de Koning en Ellen Boonstra-de Jong

Verpleegster Liedewij (Lydia) Spruijt is op 14 mei 1940 aan het werk in het Rotterdamse Coolingselziekenhuis als de Duitsers de Maasstad bombarderen. Het ziekenhuis krijgt de volle laag en de patiënten kunnen maar net op tijd worden geëvacueerd. Misschien, zo vermoeden Lydia's dochters Edith (1947) en Annemarie (1951), wordt op die dag de kiem gelegd voor de politieke carrière van hun moeder.

Edith herinnert zich haar moeder als een doorbraakpoliticus. Direct na de Tweede Wereldoorlog vinden mensen elkaar in het ideaal om de sterk verzuilde vooroorlogse politiek te doorbreken. Zij hebben een partij voor ogen die progressieve mensen moet verenigen met een katholieke, protestantse, sociaaldemocratische of liberale achtergrond. Uit dat ideaal ontstaat in 1946 de Partij van de Arbeid (PvdA) uit een fusie tussen de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij, de Vrijzinnig Democratische Bond en de Christelijk-Democratische Unie. “Daarmee voelde mijn moeder zich verbonden, ze voelde zich thuis in die diversiteit”, aldus Edith. “Moeder is haar leven lang kerkelijk gebleven. Ze haalde vaak dominee Buskes aan die vanuit dezelfde overtuiging lid werd van de PvdA. Het geloof en de politiek samenbrengen, dat inspireerde haar.” In de dagelijkse praktijk viel dat niet altijd mee. Annemarie: “Voor sommige mensen binnen de PvdA was het moeilijk te verteren dat ze van gereformeerde huize was en binnen de kerk was het moeilijk te verteren dat ze zich bij een socialistische partij had aangesloten. Ik heb het altijd knap gevonden dat ze toch die verbinding bleef zoeken en ze zich daarin staande heeft weten te houden. Gelukkig had ze veel steun aan mijn vader.” Willem van Duijn, werkzaam op de grote vaart en later in het loodswezen, was voor de oorlog al lid van de SDAP en geïnteresseerd in de internationale politiek. Edith en Annemarie denken dat niet alleen het bombardement op Rotterdam, maar

ook het sociale hart van hun vader van invloed was op de keuze van hun moeder voor de politiek. “De verbinding van het sociale met de politiek lag haar goed en hij fungeerde als klankbord, kon dingen in een breder perspectief plaatsen. Hij wist hoe de hazen liepen en inspireerde haar zodanig, dat ze zichzelf niet verloor in teveel details. Onze ouders hadden een zeer harmonieus huwelijk.”

In de gemeenteraad

“Mijn moeder was niet de eerste vrouw die voor de PvdA in de gemeenteraad kwam. Maria de Vries-van der Spek ging haar voor”, weet Edith zich te herinneren. Hoe Lydia in 1953 op een verkiesbare plaats terecht is gekomen, weten haar dochters niet. “De partij stond in ieder geval niet afwijzend ten opzichte van vrouwen in de politiek.” Edith, die vrij snel na het doorlopen van de kweekschool toetreedt tot de gemeenteraad en daarna tot wethouder en burgemeester wordt benoemd, heeft halverwege de jaren zeventig een hele andere ervaring. “Mijn benoeming als PvdA-wethouder in Hardinxveld-Giessendam was niet onomstreden. De raadsleden van de Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP) vonden dat ik voor mijn kinderen

1955

PvdA-kamerlid Corry Tendeloo diende in 1955 een motie in waarin ze zich keerde tegen het verbod op arbeid van de gehuwde vrouw. Een zeer kleine meerderheid in de Tweede Kamer stemde vóór. Deze wet zorgde ervoor dat vrouwen in overheidsdienst niet meer automatisch werden ontslagen als ze trouwden. In 1956 werd de Wet handelingsonbekwaamheid afgeschaft zodat getrouwde vrouwen, zonder de toestemming van hun echtgenoot, voortaan zelfstandig een overeenkomst konden afsluiten.

moest zorgen. Vrouwen uit die kringen mochten van hun echtgenoten en de dominee toen niet stemmen. Later stemden die mannen met een volmacht voor hun echtgenotes."

Moeder Lydia schopt het tot wethouder van milieu en volksgezondheid en is de eerste vrouw die dit ambt in Vlaardingingen uitoefent. Edith en Annemarie zijn eensluidend als haar verdienste voor Vlaardingingen ter sprake komt. "Ze heeft al die jaren geknokt voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de Vlaardingse bevolking. Het milieu kreeg toen nog niet zoveel aandacht als nu, maar zij legde bijvoorbeeld al snel een verband tussen milieuvervuiling en gezondheidsklachten. Toen schoolartsen opvallend veel luchtwegaandoeningen aantroffen bij kinderen, pikte ze dat op. Het was weliswaar niet wetenschappelijk onderbouwd, maar een bevinding uit de

Liedewij (Lydia) Spruijt werd op 19 februari 1915 geboren in Maassluis. Ze werkte tien jaar als verpleegkundige in het Coolsingel Ziekenhuis te Rotterdam. In 1945 werd ze aangesteld als woninginspectrice bij het gemeentelijk woningbedrijf in Vlaardingingen. Ze verliet de gemeentelijke dienst in 1946 vanwege haar huwelijk met Willem van Duijn. Het echtpaar kreeg twee dochters. In 1953 werd Lydia geïnstalleerd als gemeenteraadslid voor de PvdA. In 1970 volgde de benoeming tot wethouder ter vervanging van de aftredend wethouder T. de Bruijn. Zij was de eerste vrouw in Vlaardingingen die deze functie vervulde. Na de verkiezingen in 1970 werd zij opnieuw wethouder. Aan het begin van de derde termijn trad ze in 1975 af en verliet de politiek. In dat jaar gaf ze ook haar statenlidmaatschap op. Naast het raadswork was Lydia o.a. landelijk voorzitter van de vrouwenbond van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV) en lid van de adviesraad van de VARA. Ze overleed op 25 februari 1999.

(Bron: *Trouw/De Rotterdammer*: 29 juni en 2 september 1970. *De Havenloods* 21 januari 1975 en *Rotterdams Dagblad/Waterweg* 17 oktober 1975).

(Foto: Collectie Stadsarchief Vlaardingingen, P0355)

praktijk." Dat signaal leidde tot een grootschalig bevolkingsonderzoek waarvoor alle Vlaardingse volwassenen en kinderen werden uitgenodigd.

Geen Rooie Vrouw

Sociale betrokkenheid krijgen Edith en Annemarie met de papelepel ingegoten. Edith komt, net zoals haar moeder, in de politiek terecht. Annemarie volgt een laborantenopleiding, studeert daarna orthopedagogiek en werkt in de jeugdzorg. De twee krijgen van hun ouders eveneens de boodschap mee dat het niet uitmaakt voor welke opleiding ze kiezen, als ze die opleiding maar afmaken, zodat ze financieel onafhankelijk zijn. Die opstelling roept de vraag op hoe feministisch Lydia in haar tijd was. Ook daarover denken Edith en Annemarie hetzelfde. "Als je kijkt naar wat ze gedaan heeft, vinden wij dat ze een feministe was, maar ze voelde zich niet thuis bij de Rooie Vrouwen van de PvdA. Ze had die beweging ook niet nodig als bruggetje om iets te bereiken. De maatschappelijke en persoonlijke doorbraak had ze al doorgemaakt." Annemarie: "Mijn moeder zat weliswaar niet altijd thuis met thee, maar ze had het zo geregeld dat er altijd iemand in huis was. Dat was tante An, een vriendin van haar. We hebben niets gemist en als ze tussen vergaderingen door thuis was, was ze er ook helemaal voor ons." Edith weet

zich nog goed te herinneren hoe goed haar moeder altijd gekleed ging. “Mijn moeder was op en top een dame. Als ze ergens binnenkwam was ze er ook, niet hautain, maar ze was een persoonlijkheid.”

Lydia verlaat in 1975 de politiek en verzorgt daarna haar zieke echtgenoot. “Onze vader is overleden in 1983. Zij heeft hem zestien jaar overleefd. Ogenschijnlijk kon ze het redden zonder hem, maar ik denk dat ze het moeilijk heeft gevonden om haar draai te vinden, om het leven weer leuk te vinden”, aldus Edith. De vier kleinkinderen krijgen in die jaren de volle aandacht van hun oma. Annemarie: “Terwijl ze helemaal niet huishoudelijk is aangelegd, vaak liet ze het eten aanbranden, kwam ze bij mij strijken. Ze vond het gewoon heerlijk om er te zijn.” Edith en Annemarie denken met warmte en trots terug aan hun moeder. “Ze was een krachtige vrouw met veel doorzettingsvermogen. Ook was ze wijs, strategisch wijs. Daarom had ze ook zo’n goede band met de kleinkinderen. Ze hebben het nog steeds over haar.”

De dochters Edith van Duijn (links) en Annemarie Goudriaan-van Duijn. (Foto: Ellen Boonstra-de Jong)

1919

In 1919 stelde Stiena Ruypers-Erens zich kandidaat voor de gemeenteraad. Met 27 van de 321 uitgebrachte stemmen kon ze op 2 september 1919 haar entree maken in de Valkenburgse raad (Limburg). Ze werd meteen ook tot wethouder gekozen. Met Willy Hofman-Poot, die in Oostzaan op dezelfde dag in de raad werd gekozen, was ze de eerste vrouwelijke wethouder van Nederland.

Mariëtte Louise Hoogendijk- van Holst Pellekaan

advocaat/politica

Yvonne Batenburg

Geboren als Mariëtte Louise van Holst Pellekaan (Soerabaja, 8 augustus 1926-Vlaardingen, 20 maart 2019). Advocaat/politica.

Dochter van Jan van Holst Pellekaan (1899-1973), KMA, luitenant/cavalerist KNIL op Oost-Java en Maria Francisca Bruce (1902-1971), HBS/Kweekschool en actief als secretaresse bij de Vereniging van Huisvrouwen in Soerabaja. Mariëtte is in 1956 gehuwd met Ir. Aaij Hoogendijk (1919-1986). Uit het huwelijk worden vier kinderen geboren.

Levensloop

Mariëtte groeit op in Nederlands-Indië en heeft die tijd ervaren als een paradijs op aarde. Op 6-jarige leeftijd gaat zij daar naar de lagere school. In 1935 is zij samen met haar moeder en broer teruggekeerd naar Nederland en kwam in Baarn in de 4e klas van de lagere school. Zij doorloopt het gymnasium op het Baarns Lyceum en studeert rechten in Leiden.

De intensieve ervaringen in de oorlogsjaren, afschuw over verraad door landgenoten, het helpen van onderduikers,

het rondbrengen van illegale krantjes en het maken van vele voedseltochten in de hongerwinter op de fiets onder gevaarlijke omstandigheden zijn zeer bepalend geweest voor haar verdere ontwikkeling en levenshouding. Zij leerde improviseren voor eigen en andermans veiligheid. Na haar doctoraal examen in 1951 werd Mariëtte advocaat-medewerker bij een klein advocatenkantoor in Hoorn en later in Den Haag. Zij werd lid van de Vereniging de Jonge Balie bij de Hoge Raad der Nederlanden waarvan zij ook twee jaar bestuurssecretaris is geweest. Na enige tijd stapte zij over naar het bedrijfsleven en ging werken op de Juridische Afdeling bij ESSO Den Haag.

Het college van burgemeester en wethouders in 1984. Van links naar rechts Arij Maarleveld, Mariëtte Hoogendijk, IJsbrand van de Velden, Fred van Lier (burgemeester), P.C. Franken (gemeentesecretaris), Bas Goudriaan en Floor Quast.

(Foto: Fotobureau De Jong en Van Es. Collectie Stadsarchief Vlaardingen, P4703)

Daar bleek ze tot haar verbazing de enige vrouw te zijn. Vanwege het werk van haar man zegde zij in 1956 haar baan in Den Haag op en verhuisde naar Vlaardingen.

Politieke loopbaan

In Vlaardingen begon Mariëtte haar politieke leven. In 1966 werd zij geplaatst op de kandidatenlijst van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) en in 1968 werd zij geïnstalleerd als gemeenteraadslid. In 1970 trad zij wegens de ziekte van haar echtgenoot af. In 1976 kwam ze opnieuw in de gemeenteraad totdat zij in mei 1986 stopt met deze werkzaamheden.

In 1982 werd zij lid van de VVD-fractie in de Provinciale Staten en combineerde dat met haar fractievoorzitterschap van de VVD in de gemeenteraad. Toen zij begin 1982 tussentijds wethouder werd met de portefeuilles economische zaken, grondzaken, sociale zaken en huisvesting, bleken de twee functies niet meer verenigbaar en stopte zij met haar werk bij de Provinciale Staten. In 1986 nam zij afscheid als wethouder en als lid van de gemeenteraad om opnieuw actief te worden bij de Provinciale Staten. Dit werk heeft zij nog twee jaar gedaan. In 2006 ontving zij op haar 80ste verjaardag een koninklijke onderscheiding.

Reputatie

Tekenend voor Mariëtte was haar arbeidsethos, het maken van keuzes en tegendraads durven zijn. Als in 1978 de vorming van een meerderheidscollege in Vlaardingen problematisch is, zet zij toch de deur open voor samenwerking met de Partij van de Arbeid (PvdA): "Stel dat er een afspiegelingscollege komt en wij daaraan deelnemen. Stel dat er dan een voorstel moet komen waarover geen eensluidend B&W voorstel kan komen, waarom zou het niet mogelijk zijn om te komen met een meerderheids- en een minderheidsvoorstel? Is dat zo vreemd?" Zij hield wel van politiek vuurwerk.

(Bron citaat: rubriek 'Gemeente Raad' in *Schiedamsche Courant*, 12 mei 1978)

Haar politieke gedrevenheid en originele aanpak stonden altijd in verbinding met het streven naar betere zorg en leefomstandigheden in de samenleving. Ruim twintig jaar politiek leven met als rode draad begrippen als integriteit, democratische waarden, betrokkenheid bij vrouwen en vrouwenrechten is kenmerkend voor Mariëtte. Evenals het uitdragen van haar missie dat vrouwen in de politiek het verschil kunnen maken. Zo werkte zij o.a. voor

Mariëtte Hoogendijk in 2019.

(Foto: Maarten Roukema)

de Vlaardingse Vrouwenraad waar zij cursussen politieke vorming gaf.

Ondanks de zorg voor haar echtgenoot en kinderen bleef Mariëtte haar politieke werk combineren met maatschappelijke taken. Zij bekleedde diverse bestuursfuncties, zoals lid van het schoolbestuur van de Nutskleuterschool en van scholengemeenschap Prof. Casimir in Vlaardingen.

In 1978 was zij medeoprichter van het Noodopvangcentrum Vlaardingen, een crisisopvangcentrum voor mannen en vrouwen, al dan niet met kinderen. Later kwam er nog een aparte vrouwenopvang bij. Zij was vele jaren in verschillende functies bestuurslid bij het Nood Opvang Centrum (NOC). Hier lag haar hart. In 1989 werd de stichting vernoemd naar een historisch pand in Vlaardingen: Elckerlyc.

Daarnaast zette zij zich met volle overtuiging in als docent VOS-cursussen die tot het begin van de jaren '90 werden georganiseerd. De afkorting VOS staat voor Vrouwen Oriënteren zich op de Samenleving. In 1972 is het idee voor deze cursussen ontwikkeld door Krijnie Verlaan, vormingsleidster in dienst van de Culturele Raad van Noord-Holland. Het was de bloeitijd van emanciperend vormingswerk. Relaties en opvoeding werden onder de loep genomen en aarzelend werd hier en daar gewerkt aan verandering. Later werd de naam aangepast naar Vrouwen Onderzoeken hun Situatie met als thema: de vrouw als vrouw, de vrouw als partner, de vrouw als burger. (Bron: Canon Sociaal Werk)

Ook na haar afscheid uit de politiek is zij een voorvechter gebleven van vrouwenemancipatie en gelijke rechten en kansen voor vrouwen en meisjes.

Vrouwen in Vlaardingse straatnamen

Harm Jan Luth-Mulders, stadsarchivaris

In januari 2019 besloot het Rotterdamse stadsbestuur bij de straatnaamgeving meer aandacht te geven aan vrouwen en stadgenoten met een migratieachtergrond. Men had vastgesteld dat slechts 8% van de straatnamen naar een vrouw was genoemd. In Vlaardingen blijkt dat 6% te zijn. Wanneer we de vernoeming naar leden van ons koninklijk huis en andere (Oranje-)Nassau-dames buiten beschouwing zouden laten, komen we zelfs niet verder dan 2,5%. Een en ander betekent uiteraard niet dat het overige deel naar mannen is vernoemd. Van alle huidige Vlaardingse straatnamen zijn er immers maar 277 (38%) met een persoonsnaam: 238 mannen en 39 vrouwen. In ieder geval is wel duidelijk dat deze verdeling naar geslacht nogal uit het lood is. In historisch perspectief is dit goed te verklaren: regeren, besturen, schilderen, componeren, uitvinden en zeelagen en andere oorlogen voeren, waren nu eenmaal eeuwenlang vrijwel uitsluitend mannendingen. Zo is bijvoorbeeld in de eindeloze rij van Hollandse graven, gravin Jacoba van Beieren de enige vrouw en werd de eerste vrouwelijke burgemeester in Nederland pas na de Tweede Oorlog benoemd.

Op 5 september 1990 loste het college van B&W een oude belofte in om in Holy enkele (vijf) feministes te vernoemen. Dat stuitte om verschillende redenen op weerstand bij de fracties van GroenLinks en SGP/RPF/GPV en bij twee andere raadsleden die met lokaal-historische alternatieven kwamen. Memorabel is dat daarbij werd geciteerd uit een brief van een bij de straatnaamgeving betrokken medewerker van het Stadsarchief: "Wat geëmancipeerde vrouwen betreft: vanuit het verleden zijn wel namen op te voeren van rederessen die na het overlijden van hun echtgenoten een soms omvangrijke rederij hebben voortgezet. Die zullen wel niet onder het begrip 'geëmancipeerd' vallen, maar het waren wel vrouwen die respect verdienden. Of dat met de huidige geëmancipeerde vrouwen het geval zal zijn, zal de toekomst nog moeten uitmaken." Hoe het ook zij, zonder hoofdelijke stemming werd op die dag het aantal met een straatnaam geëerde

vrouwen aanzienlijk uitgebreid.

Om de huidige vijf 'vrouwelijke' en 39 naar vrouwen genoemde Vlaardingse straatnamen in dit *Zij-Schrift* eens nadrukkelijk in het zonnetje te zetten, worden ze hieronder – in alfabetische volgorde – kort toegelicht:

Albertine Agneslaan, raadsbesluit 3 november 1966
Albertine Agnes van Nassau ('s-Gravenhage 1634-Heerenveen 1696), dochter van stadhouder Frederik Hendrik en Amalia van Solms en dus kleindochter van Willem van Oranje. Zij was van 1664-1673 regentes over Groningen, Friesland en Drenthe voor haar minderjarige zoon, stadhouder Hendrik Casimir II.

Aletta Jacobskade, raadsbesluit 5 september 1990
Aletta Jacobs (Sappemeer 1854-Baarn 1929), arts, vooraanstaand feministe, eerste Nederlandse vrouw die een universitaire studie afrondde.
(Over haar meer, elders in dit *Zij-Schrift*.)

Amalia van Solmslaan, raadsbesluit 3 november 1966
Amalia van Solms (Braunfels 1602-'s-Gravenhage 1675), trouwde in 1625 met haar achterneef, prins Frederik Hendrik van Oranje-Nassau. Zij was – vanaf diens geboorte in 1650 – voogd over haar vaderloze kleinzoon, de latere koning-stadhouder Willem III.

An Baanpad, raadsbesluit 7 juli 1999
Antje Baan (Zwijndrecht 1930-Rotterdam 1998), sinds 1959 als verpleegkundige en van 1965-1990 als adjunct-directrice werkzaam bij het Holy Ziekenhuis. Zij was actief als secretaris van de Vereniging Vrienden van het Holy Ziekenhuis, als bestuurslid van de Stichting Nationale Gedenkdagen Vlaardingen en als voorzitter van de Vereniging van eigenaren van de flat 'Parkzicht' aan het Plein 1940.

Toen de enige toegangsweg naar 'Parkzicht' regelmatig

geblokkeerd was vanwege de afvoer van het sloopmateriaal van de zogeheten noodwoningen in Vlaardinger-Ambacht, heeft zij zich ingespannen om een noodweg naast de flat te realiseren. Haar medeflatbewoners hebben haar daarvoor geëerd met het in 1994 aanbrengen van een tijdelijk An Baanpad-naambordje langs die weg. Toen in 1999 het bouwplan aan de Rotterdamseweg gereedkwam en die definitief met de Hartmansstraat werd verbonden, kwam er een officieel raadsbesluit. Pas op 18 oktober 2001 werd het straatnaambordje officieel onthuld.

Het An Baanpad, tussen Hartmansstraat en Rotterdamseweg, 2011. (Foto: H. Brobbel; Collectie Stadsarchief Vlaardingen, T-733/1)

Anna Paulownalaan, raadsbesluit 1 december 1966
Anna Paulowna, grootvorstin van Rusland (Gatsjina 1795-'s-Gravenhage 1865), echtgenote van koning Willem II der Nederlanden. Uit haar bruidsschat zijn haar juwelen erg beroemd. Diverse stukken worden ook nu nog door leden van de koninklijke familie gedragen.

Anna van Burenstraat, raadsbesluit 3 november 1966
Anna van Egmond, gravin van Buren (Grave 1533-Breda 1558), eerste echtgenote van Willem van Oranje.

Anna van Saksenweg, raadsbesluit 3 november 1966
Anna van Saksen (Dresden 1544-Dresden 1577), tweede echtgenote van Willem van Oranje.

Anneke Bussinkplein, B&W-besluit 6 maart 2007
Johanna Catharina Bussink (Amsterdam 1947-Rotterdam 1990) woonde van 1967 tot haar overlijden in de Pieter Karel Drossaartstraat en was als buurtbewoner van de 'VOP' van 1969-1990 zeer actief in de Projectgroep Stads-

vernieuwing Vettenoordsepolder. Toen Anneke Bussink in 1990 plotseling overleed, besloot de Vereniging Wijkbelangen Vettenuoordsepolder een open plek in de wijk, als eerbetoon aan Bussink (en aan alle vrijwilligers stadsvernieuwing), te tooien met een naambordje 'Anneke Bussinkplein'. Hoewel de onthulling hiervan op 14 december 1991 weliswaar door burgemeester Van Lier werd verricht, had deze straatnaam geen officiële status. Door een B&W-besluit van 6 maart 2007 werden echter 566 Vlaardingse straatnamen geformaliseerd, waarmee ook deze straatnaam werd 'witgewassen'.

Annie Romein-Verschoorkade, raadsbesluit 5 september 1990

Anna Helena Margaretha Romein-Verschoor (Nijmegen 1895-Amsterdam 1978), schijfster, historica en voorvechter vrouwenemancipatie. Winnares van de Dr. Wijnaendts Franckenprijs (1937), de prozaprijs van de gemeente Amsterdam (1948), de Constantijn Huygensprijs (1970) en de Dr. J.P. van Praag-prijs (1977).

Carry Pothuiskade, raadsbesluit 5 september 1990

Wilhelmina Carolina Benjamina Pothuis-Smit (Amsterdam 1872-Amsterdam 1951), SDAP-politica en feministe. Zij was gemeenteraadslid (1919-1924) in Amsterdam en Nederlands eerste vrouw in de Eerste Kamer der Staten-Generaal (1920-1937).

Charlotte de Bourbonlaan, raadsbesluit 3 november 1966

Charlotte de Bourbon (1546-Antwerpen 1582), derde echtgenote van Willem van Oranje.

Eleonorastraat, raadsbesluiten 28 augustus 1941 en 11 maart 1993

Eleonora van den Heerik (Rotterdam 1824-Rotterdam 1889) was één van de eigenaars van de Rotterdamse straat die van de Goudsesingel naar de Lange Warande liep. In 1878 werd deze straat door de gemeente Rotterdam van de eigenaren overgenomen. Nadat deze bij het bombardement van 14 mei 1940 was weggevaagd, werd de naam op 25 november 1941 ingetrokken. Enkele maanden eerder werd deze straatnaam in Vlaardingen juist vastgesteld. Daar huisvestte men de uit Rotterdam gevluchte inwoners in 410 noodwoningen in Vlaardinger-Ambacht. De straten waaraan deze huizen stonden, kregen meelevend veertien namen van verwoeste Rotterdamse straten. (Zie ook bij: Franciscahof/Franciscastraat.)

Emmakade, raadsbesluit 29 november 1935

Emmaplein, raadsbesluit 4 februari 1916

Emmastraat, raadsbesluit 1 maart 1895

Emmazijstraat, raadsbesluit 16 juni 1899

Adelheid Emma Wilhelmina Theresia, prinses van Waldeck-Pyrmont (Arolsen 1858-'s-Gravenhage 1934), tweede echtgenote van koning Willem III der Nederlanden. Zij was van 1890-1898 regentes voor haar minderjarige dochter Wilhelmina.

Francijntje de Kadtlaan, B&W-besluit 17 augustus 2010
Francijntje de Kadt (Oss 1858-Enschede 1929), in 1886 door de gemeente Vlaardingen aangesteld als 'stadsvoedvrouw der armen' wat zij tot 1919 bleef, medeoprichtster en eerste voorzitter (1898-1926) van de Nederlandsche Voedvrouwen-Vereeniging (nu Koninklijke Bond van Nederlandse Verloskundigen). Fervent voorvechter van de belangen van voedvrouwen.

Franciscahof, raadsbesluit 11 maart 1993

Franciscastraat, raadsbesluit 28 augustus 1941

De Franciscastraat liep in Rotterdam van de Van der Duijnstraat naar de Schoterbosstraat. Deze was vernoemd naar een familielid van de aanlegger van deze straat. Op 2 juli 1965 is de Franciscastraat in Rotterdam ingetrokken, maar in Vlaardingen leeft ze voort.

Daar huisvestte men in 1941 de – vanwege het bombardement van 14 mei 1940 – uit Rotterdam gevluchte inwoners in 410 noodwoningen in Vlaardinger-Ambacht. De straten waaraan deze huizen stonden, kregen meelevend veertien namen van verwoeste Rotterdamse straten. (Zie ook bij: Eleonorastraat.)

Gretha Hofstralaan, B&W-besluit 17 augustus 2010

Geertruida Antonia Margaretha Hofstra (Amsterdam 1858-Zeist 1937) kwam na een uitzonderlijke levensloop, gevolgd door een opleiding tot verpleegkundige, in juni 1892 naar Vlaardingen om daar als diacones te werken bij de hervormde gemeente en vanaf 1896 als verpleegkundige bij de 'Vereeniging voor Ziekenverpleeging' die voor haar werk was opgericht. Ze bleef het werk in de wijk voortzetten en combineerde dit met de verpleging van patiënten in het in 1897 geopende ziekenhuisje aan de Callenburgstraat. Dat werd al gauw te klein en in 1901 werden de deuren van het nieuw gebouwde ziekenhuis aan de Hofsingel geopend. Hofstra mag gerust de grondlegster van het Vlaardingse ziekenhuiswezen genoemd worden.

Verzetsvrouw Helena Theodora Kuipers-Rietberg (1893-1944). (Collecties NIOD/Nationaal Onderduikmuseum Aalten)

H.Th. Kuipers-Rietbergstraat, raadsbesluit 9 april 1959
Helena Theodora Kuipers-Rietberg (Winterswijk 1893-Ravensbrück 1944), verzetsstrijdster in de Tweede Wereldoorlog. Zij was in 1932 medeoprichter van de Gereformeerde Vrouwenvereniging in Nederland en vanaf de oprichting in 1937 hoofdbestuurslid van de overkoepelende Bond van deze Gereformeerde Vrouwenverenigingen. Hierdoor beschikte ze over een uitgebreid landelijk netwerk dat van groot nut bleek bij haar verzetsactiviteiten. Zij initieerde de oprichting van de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (LO) en de sinds augustus 1943 daaraan gelieerde Landelijke Knokploegen (LKP). Door verraad viel ze in augustus 1944 in handen van de bezetter.

Henriette Roland Holststraat, raadsbesluit 9 april 1959
Henriette Goverdina Anna Roland Holst-van der Schalk (Noordwijk 1869-Amsterdam 1952), schrijfster, politiek activist (SDAP, CPN, Liga tegen Imperialisme en Koloniale Onderdrukking en La Ligue internationale des femmes pour la paix et la liberté) en verzetsstrijdster in de Tweede Wereldoorlog.

Ida Maria de Raathstraat, raadsbesluit 25 april 1928
Ida Maria de Raath ('s-Gravenhage 1776-Rotterdam 1836) liet een vermogen van 87.000 gulden na, dat zij bij testament had vermaakt aan een naar haar te noemen fonds tot ondersteuning van de nagelaten betrekkingen van op zee omgekomen zeelieden.
Het fonds werd beheerd door de Zuid-Hollandse Maatschappij tot Redding van Schipbreukelingen te Rotterdam die in verschillende havensteden correspondenten had. In Vlaardingingen trad de rederij Betz & Van Heyst als zodanig op. Het vermogen, belegd in inschrijvingen grootboek, werd steeds versterkt door niet gebruikte renten, giften en legaten. Behalve de straat werden ook twee haringsschepen naar deze weldoenster vernoemd.

Jacoba van Beierenstraat, raadsbesluit 4 oktober 1956
Jacoba van Beieren (Le Quesnoy 1401-Teylingen 1436), gravin van Holland, Zeeland en Henegouwen (1417-1433), dochter van Willem VI, graaf van Holland en van Margaretha van Bourgondië.

Johanna Naberkade, raadsbesluit 5 september 1990
Johanna Wilhelmina Antoinette Naber (Haarlem 1859-'s-Gravenhage 1941), historica, publiciste, liberaal politica en feministe. Zij was hoofdbestuurslid van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht, medeorganisator van het Congres van de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht (1918), oprichter van De Nederlandsche Vrouwengids (1914) en van het Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging (1935).

Joke Smitkade, raadsbesluit 5 september 1990
Johanna Elisabeth Smit (Utrecht 1933-Amsterdam 1981), taalkundige, lerares Frans, journaliste, PvdA-politica en feministe. Zij stond in 1967 met haar publicatie Het onbehagen bij de vrouw aan de wieg van de tweede feministische golf en was een jaar later medeoprichter en voorzitter van de actiegroep Man Vrouw Maatschappij. Winnares van de Annie Romein-Verschoorprijs (1979).

Jonkvrouw van Naaldwijklaan, raadsbesluit 7 juli 1999
Willeme van Naaldwijk (ca. 1455-1506), ambachtsvrouw van Vlaardingingen en Vlaardinger-Ambacht (1496-1506), dochter van Hendrik IV van Naaldwijk en van Machteld van Raephorst. Zij huwde in 1475 met Jan III, burggraaf van Montfoort en erfde van haar vader in 1496 de ambachtsheerlijkheid Vlaardingingen en Vlaardinger-Ambacht.

Julianalaan, raadsbesluit 26 januari 1934
Julianasingel, raadsbesluit 18 november 1920
Juliana Louise Emma Marie Wilhelmina, prinses der Nederlanden, prinses van Oranje-Nassau, hertogin van Mecklenburg, prinses van Lippe-Biesterfeld ('s-Gravenhage 1909-Baarn 2004), koningin der Nederlanden (1948-1980). Zij was in 1947 en 1948 regentes voor haar moeder Wilhelmina.

Juliana van Stolberglaan, raadsbesluit 5 november 1964
Juliana van Stolberg (Stolberg 1506-Dillenburg 1580), moeder van zeventien kinderen, onder wie Willem van Oranje, 'de vader des vaderlands'.

Kenau Hasselaarstraat, raadsbesluit 4 oktober 1956
Kenau Simonsd. Hasselaer (Haarlem 1526-op zee? 1588), houthandelaarster. Kortdate vrouw die tijdens het Spaanse beleg van Haarlem (1572-1573) een heldhaftige rol zou hebben gespeeld en als zodanig de geschiedenisboeken is ingegaan. Zij gold eeuwenlang als icoon van het verzet tegen de koning van Spanje en later zelfs als boegbeeld van vroege vrouwenemancipatie. Het ziet er echter naar uit dat haar reputatie slechts op mythevormig berust.

Koninginnelaan, raadsbesluit 5 november 1964
Koninginnestraat, raadsbesluit 21 juni 1900
Koningin Wilhelminahaven, raadsbesluit 16 juni 1899
Naar koningin Wilhelmina. (Zie bij: Wilhelminasingel/-straat.)

Louise de Colignylaan, raadsbesluit 3 november 1966
Louise de Coligny (Châtillon-sur-Loing 1555-Fontainebleau 1620), vierde echtgenote van Willem van Oranje.

Louise Henriëttestraat, raadsbesluit 3 november 1966
Louise Henriëtte van Nassau ('s-Gravenhage 1627-Berlijn 1667), keurvorstin van Brandenburg, dochter van stadhouder Frederik Hendrik en Amalia van Solms en dus kleindochter van Willem van Oranje.

Nettenboetsters van de rederij Kikkert zijn 'in het land' (waar nu het Verploegh Chasséplein ligt) bezig met het herstellen (boeten) van de netten, 1898. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen, VS 444)

Maria Louisastraat, raadsbesluit 3 november 1966

Maria Louise van Hessel-Kassel (Kassel 1688-Leeuwarden 1765), trouwde in 1709 met haar verre achterneef, stadhouder Johan Willem Friso. Zij was regentes (1711-1731) voor haar zoon, stadhouder Willem IV en (1759-1765) voor haar kleinzoon, stadhouder Willem V.

Nettenboetsterstraat, raadsbesluit 2 oktober 1968

Nettenboeten is een beroep dat eeuwenlang, voorname-lijk – maar niet uitsluitend – door vrouwen, in Vlaardingen is uitgeoefend. Het behelst het repareren van (haring)netten met behulp van een kort mesje en een boetnaald. In de winters werkten de boetsters binnenshuis op de boetzolders in de pakhuizen en in de zomer 'in het land', dat wil zeggen op stukken grasland, in of rondom de stad.

Othildeviaduct, B&W-besluit 24 oktober 2017

Othilde van Saksen-Billung (995-Quedlinburg 1044), echtgenote van Dirk III, graaf van West-Friesland/Holland, de overwinnaar van de slag bij Vlaardingen in 1018.

Prinses Beatrixlaan, raadsbesluit 1 december 1966

Beatrix Wilhelmina Armgard, prinses der Nederlanden, prinses van Oranje-Nassau, prinses van Lippe-Biesterfeld (Baarn 1938), koningin der Nederlanden (1980-2013).

Prinses Christinalaan, raadsbesluit 1 december 1966

Maria Christina, prinses der Nederlanden, prinses van Oranje-Nassau, prinses van Lippe-Biesterfeld (Baarn 1947-'s-Gravenhage 2019).

Prinses Margrietlaan, raadsbesluit 1 december 1966

Margriet Francisca, prinses der Nederlanden, prinses van Oranje-Nassau, prinses van Lippe-Biesterfeld (Ottawa 1943).

Regentesselaan, raadsbesluit 1 december 1966

Naar de regentessen koningin Emma en prinses Juliana. (Zie bij: Emmakade/-plein/-straat/-zijstraat en Juliana-laan/-singel.)

Vrouwensteeg, raadsbesluit 10 december 1879

Deze al in 1610 vermelde steeg tussen de Hoogstraat en de Westhavenplaats had ook 'Lieve Vrouwesteeg' genoemd kunnen worden, omdat ze zo heet naar een bidkapelletje dat daar dichtbij stond.

Wilhelminasingel, raadsbesluit 9 september 1936

Wilhelminastraat, raadsbesluit 4 oktober 1893

Wilhelmina Helena Pauline Maria, prinses der Nederlanden, prinses van Oranje-Nassau, hertogin van Mecklenburg, ('s-Gravenhage 1880-Apeldoorn 1962), koningin der Nederlanden (1890-1948).

De Vrouwensteeg, tussen Hoogstraat en Westhavenplaats, 1965. (Foto: H.K. van Minnen; Collectie Stadsarchief Vlaardingen, T-595/1)

1956

Margaretha Albertina Maria (Marga) Klompé (1912-1986) werd in 1956 als eerste vrouw in Nederland benoemd tot minister van Maatschappelijk Werk. Klompé vervulde deze functie zeven jaar namens de Katholieke Volkspartij (KVP).

2003

Anna Maria Agnes van Ardenne-van der Hoeven (1950) begon haar politieke carrière in Vlaardingen. Voor het Christen-Democratisch Appèl (CDA) trad zij in 1988 toe tot de Vlaardingse gemeenteraad en in 1990 werd ze wethouder. In 2003 werd ze minister van Ontwikkelingssamenwerking in het Kabinet Balkenende II.

Naast haar politieke functies vervulde Van Ardenne vele nevenfuncties. Zo was ze onder meer vice-voorzitter van de ontwikkelingsorganisatie Cebemo, de voorloper van Cordaid, en medeoprichter van het Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking Vlaardingen. Tot op de dag van vandaag is ze in vele besturen actief. Gedurende haar jaren als lid van de Tweede Kamer schreef ze columns in het ledenblad *Doorkijk* van het Katholiek Vrouwengilde met als doel de politiek dichterbij de mensen te brengen. Het CDA bracht in 1998 een boekje uit over Van Ardenne met de titel *Van Raad naar Kamer*.

Politieke tijdlijn (Bron: Parlement.com).

- 1988-1992 Lid Partijbestuur Christen-Democratisch Appèl (CDA)
- 1988-1994 Lid gemeenteraad Vlaardingen
- 1990-1994 Wethouder in Vlaardingen
- 1994-2002 Lid Tweede Kamer
- 2002-2003 Staatssecr. voor Ontwikkelingssamenwerking
- 2003-2007 Minister voor Ontwikkelingssamenwerking
- 2007-2011 Permanent Vertegenwoordiger VN Voedsel- en landbouworganisatie (FAO)
- 2011-2014 Voorzitter Productschap Tuinbouw
- 2017-2018 Waarn. burgemeester van gemeente Westland

In 2007 werd Agnes van Ardenne benoemd tot Officier van Oranje-Nassau.

Jong geleerd is oud gedaan

Mieke Gaxiola-Peters en Juultje Seinhorst

Ingrid Wijker zit vanaf 2002 in de gemeenteraad. Sinds februari 2019 namens de Fractie Kerkhof en voor die tijd voor de Socialistische Partij (SP). Ook haar moeder, Ans van Merkenstein, was raadslid voor de SP.

Ingrid komt uit een rood nest. De moeder van Ingrid werd actief voor de SP en ging het spreekuur draaien, een soort ombudsdienst van de SP. Haar moeder kwam in 1998 in de raad. Ingrid ging soms mee als er werkbezoeken waren. Bij moeder lagen altijd dikke stapels papieren bij de bank naast de verwarming. "Kon ze 's avonds zitten lezen." Ook Ingrid vond dat interessant en las soms mee. Ingrid besloot zich verkiesbaar te stellen en volgde in 2002 haar moeder op in de raad voor de SP. Ook bij de ombudsdienst van de SP werd Ingrid actief. De SP had in die tijd een oppasvergoeding. "Je huurde oppas in, mocht zelf beslissen wat je een goede vergoeding vond en de kosten kon je met een bonnetje betaald krijgen." Het raadswerk was goed te combineren met een klein kind. Ze deed voor iedereen haar best om een oplossing of hulp te vinden. "Toen de 06-nummers nog niet standaard waren liep het bellen flink in de papieren." Daar ging haar onkostenvergoeding voor een groot deel aan op. Soms

moest er geld bijgelegd worden.

Maar dat opkomen voor mensen in de knel is wat Ingrid, net zoals haar moeder, in het bloed zit. "Het moet wel een kloppend hart hebben." Haar moeder kon zich echt vastbijten in onderwerpen en had weleens een aanvaring met een wethouder. Ingrid bijt zich eveneens vast in onderwerpen die haar echt raken. Als alleenstaande moeder met weinig geld en met COPD (luchtwegproblemen) heeft ze ervaring opgedaan met uitkeringen, gezondheidszorg, opvoeden, luchtverontreiniging en vooral bureaucratische rompslomp. Die ervaring gebruikt ze in de politiek.

Het meeste regelt Ingrid in de wandelgangen. Dat is vaak effectiever dan een grote mond in de raadzaal. Op de vraag of je als vrouw anders politiek bedrijft dan mannen, antwoordt Ingrid dat, als ze zichzelf vergelijkt met anderen, ze zowel bij de mannen als de vrouwen een buitenbeentje is. Vrouwen hebben wel een andere invalshoek. "Het is belangrijk dat er een mix is van mannen en vrouwen." Ingrid is een ervaren raadslid en zit raadscommissies voor. Daar heeft ze gezag vinden anderen. Het is geen rol die ze speelt, ze is altijd zichzelf. Eerlijk en met ruimte voor humor.

Moeder Ans vond het leuk dat haar dochter ook de raad inging. Hoewel Ingrid zich inzet om jongeren voor de politiek te interesseren heeft ze haar eigen dochter nog niet kunnen interesseren om in de voetsporen van haar en haar oma te treden. Met name aan jongeren uit het mbo wil Ingrid overbrengen dat je invloed kunt uitoefenen door de politiek in te gaan. "De Kinderraad was een leuk initiatief, net zoals het Lagerhuis. Dat zou weer opgepakt moeten worden." Dat is beter dan negatieve berichten op Facebook te plaatsen. Ingrid reageert daar weleens op, maar dat lijkt onbegonnen werk.

Ingrid Wijker op campagne voor de SP.
(Foto: Collectie Ingrid Wijker)

“Ik laat me inspireren door sterke vrouwen”

Ellen Boonstra-de Jong en Yvonne Batenburg

Hoewel Anny Attema zich nog altijd sterk verbonden voelt met Vlaardingen, woont ze al bijna tien jaar in Ridderkerk. In die gemeente bekleedt ze als tweede vrouw ooit het ambt van burgemeester.

In 2010 verruilde Anny Attema (1955) Vlaardingen voor Ridderkerk. Ze koestert nog altijd warme gevoelens voor de haringstad. Al filosoferend over het verschil tussen de twee gemeenten komt ze tot de conclusie dat die wel iets van elkaar weg hebben. Niet alleen is Ridderkerk, net zoals Vlaardingen, een groene stad, Anny ziet ook overeenkomsten in de volksaard. “Ridderkerk is van de scheepsbouw en Vlaardingen van de reders en de vissers. Zeevarenden zijn vaak godvruchtige mensen. Weliswaar is de reformatorische ondergrond in Ridderkerk wat groter, maar hier zie ik net zoals in Vlaardingen veel hardwerkende mensen die omzien naar elkaar.”

Een Fries gezin

De reformatorische grondslag is Anny niet vreemd. Ze groeit op in Velp, in een naar eigen zeggen goed gereformeerd gezin. Vader en moeder bezoeken met hun vier dochters en vier zonen iedere zondag twee keer de kerk. Vader Attema runt in Velp een eigen bedrijf, werkt keihard en manifesteert zich als een echte ondernemer. “Mijn vader kwam uit Friesland. In zijn politieke opvattingen was hij rechts, waar overigens niets mis mee is. Ik heb in dat grote Friese gezin een veilige, fijne en gelukkige jeugd gehad. Ik ben zelfs tweetalig opgevoed. Onze kleinkinderen noemen me niet oma maar beppe”, lacht Anny. Als het om politieke opvattingen gaat kiest ze andere weg dan haar vader. Die weg heeft alles te maken met een ontmoeting in haar schooltijd. “Ik sloot vriendschap met Geja. Ze is nog steeds mijn beste vriendin. Bij haar thuis werd ik voor het eerst in mijn leven geconfronteerd met armoede.” De vader van Geja werkt als timmerman in de bouw. Bij vorstverlet is er geen werk en daalt het gezinsinkomen drastisch. “Aan het einde van de week was er nog één gulden

over en daar moest nog een heel weekend van gegeten worden. Geja’s moeder wist met die ene gulden altijd geweldige dingen te maken. Het verschil tussen wel en geen geld hebben vond ik dramatisch groot en ongehoord. Daar word je automatisch socialist van.”

Een nieuwe woonplaats

Het gezin Attema vestigt zich begin jaren zeventig in Vlaardingen. Anny is dan zestien jaar oud. De overgang

Burgemeester Anny Attema.
(Foto: Gemeente Ridderkerk)

naar het westen van het land valt haar zwaar. "Ik kwam vanuit het veilige Velp op de havo van 't Groen in Vlaardingen terecht. Een van de docenten stond voor de klas te vloeken en op het schoolplein werd er geblowd." Anny houdt het voor gezien. Haar vader wil graag dat ze bij hem op kantoor komt werken. Als de familie drie jaar later terugkeert naar Velp gaat ze niet mee. Inmiddels heeft ze Arno ontmoet en is ze in verwachting van Ruben. "Arno is een leuke man, maar we waren veel te jong om samen het leven aan te kunnen", vertelt Anny. "Na drie jaar klapte het huwelijk." Ze vindt een nieuwe liefde in Rob, met wie ze alweer 38 jaar samen is. Er komen nog twee kinderen bij. Rob ontmoet ze in Buurthuis de Haven. Anny stapt daar op een goede dag binnen als ze Ruben naar de peuterspeelzaal brengt. Ze wordt ook gevraagd vrijwilliger te worden in het buurthuis. Tussen de bedrijven door haalt Attema alsnog het vwo-diploma dankzij het tweedekansonderwijs.

Haar talenten blijven niet onopgemerkt en er wordt een speciale functie voor haar in het leven geroepen. Jarenlang treedt ze op als een soort minister van buitenlandse zaken van het buurthuis en gaat in die hoedanigheid de strijd aan met wethouder Cees Bot die zijn bezuinigingsplannen ten uitvoer wil brengen. "Toen stonden we lijnrecht tegenover elkaar. Later is hij een zeer dierbare collega-wethouder geworden en hebben we samen nog weleens gesproken over die tijd."

Hoewel ze veel sympathie heeft voor de Partij van de Arbeid (PvdA) is ze nog altijd geen lid. "In mijn hart was ik dat natuurlijk al mijn halve leven", geeft Attema toe. De PvdA van Vlaardingen verkeert in de jaren tachtig in zwaar weer. Partijlid en journalist Jan Booister krijgt de opdracht om een intern onderzoek te starten naar de partijcultuur. De inhoud van zijn rapport liegt er niet om en de wethouders komen er slecht vanaf. Ze staan te boek als het gestaalde kader waar je niet omheen kan. "Ik vond het geweldig dat er iemand was die eindelijk hardop zei wat er aan de hand was, maar toen hij na de verkiezingen in de krant zette dat hij op de Socialistische Partij (SP) had gestemd, ging bij mij het licht uit. Krijg je zoveel ruimte om onderzoek te doen en dan zet je in de krant dat je je stem niet aan de partij hebt gegeven. Toen dacht ik: als ik iets wilt veranderen in de partij dan moet ik lid worden."

Raadslid, fractievoorzitter, wethouder en burgemeester

Attema bezoekt de afdelingsvergaderingen van de PvdA en stelt kritische vragen met als gevolg dat ze tot haar

stomme verbazing binnen de kortste keren op de kandidatenlijst voor de gemeenteraad staat. Op 1 mei 1990 wordt ze beëdigd en vier jaar later is ze lijsttrekker. Acht jaar lang is ze als fractievoorzitter het gezicht van de PvdA en ze poetst in die jaren het sociale gezicht van de partij op. Het wethouderschap in 2002 is de volgende stap in haar politieke carrière. "Ik kreeg onderwijs en sociale zaken in mijn portefeuille. Later kreeg ik daar buitenruimte bij." Attema voelt zich als een vis in het water. "Ik vertel nu aan mijn wethouders wat voor een leuke baan ze hebben. In deze functie kan je echt partijpolitiek bezig zijn en werken aan je idealen. Als burgemeester sta je boven de partijen en ben je er voor iedereen. In deze fase van mijn leven past dat heel goed bij mij."

De kracht van vrouwen

"Ik was lange tijd huisvrouw, opvoeder en moeder. Ik zie mezelf niet als feminist", vertelt Anny. "Wel ben ik blij dat het feminisme er toen was, want zonder dat was het niet goed gekomen." Bij de Rooie Vrouwen van de PvdA voelt ze zich niet thuis. "Ze waren in mijn ogen aan het navelstaren en hadden een houding van: ons wordt zoveel onrecht aangedaan. Daar ben ik niet van. Ik laat me inspireren door sterke vrouwen, vrouwen die als ze iets ergs meemaken weer opstaan en iets van hun leven maken." Ook laaft Anny zich aan de kracht van vrouwen zoals Jeltje van Nieuwenhoven, Gerdi Verbeet, koningin Máxima en Michelle Obama. "Wat hebben we van Michelle genoten, ik mis haar gewoon."

Aan carrièreplanning heeft Anny nooit gedaan, maar ze is zich er terdege van bewust dat ze voor meisjes en vrouwen een rolmodel kan zijn. Daarom vertelt ze hen weleens haar eigen levensverhaal. Ze is trots op wat ze heeft bereikt en denkt met grote tevredenheid terug. Attema: "Toen ik wegging uit Vlaardingen is de Anny Attema Award in het leven geroepen door de cliëntenraad. Mensen die zich inzetten ter bestrijding van de armoede kwamen voor de prijs in aanmerking. De prijs bestaat niet meer, maar ik denk er met zoveel dankbaarheid aan terug. Ze hebben me sowieso een denderend afscheid gegeven en ben zelfs benoemd tot ereburger. Vlaardingen gaat nooit uit mijn bloed."

Verbondenheid in het Vlaardingse stadhuis

Cora Laan en Juultje Seinhorst

Het credo '100 jaar Vrouwenkiesrecht moet ook in Vlaardingen gevierd worden' hing sluimerend in de lucht van Museum Vlaardingen tijdens de Agnetalezing op 9 maart 2019. Dankzij dit evenement ter ere van internationale vrouwendag vond een groep vrouwen afkomstig uit diverse Vlaardingse maatschappelijke en politieke organisaties elkaar en het gevolg was een creatieve explosie: 'Laten we afspreken en aan de slag gaan!' En zo werd de Werkgroep 100 jaar Vrouwenkiesrecht Vlaardingen geboren.

Mieke Gaxiola-Peters opent de avond.
(Alle foto's: Joke Smeenk)

“Vrouwen hebben een andere kijk op zaken. Dat was honderd jaar geleden zo, maar ook vandaag de dag. Doordat er vrouwen en mannen in de raad zitten, voorkom je dat er eenzijdig naar een onderwerp wordt gekeken”

Eén van de doelen van de werkgroep was de Vlaardingse politiek betrekken bij de viering van het vrouwenkiesrecht. Het idee ontstond om een avond te organiseren voor alle vrouwelijke raadsleden, wethouders en de burgemeester om extra te benadrukken dat dankzij de wetswijziging van 1919 vrouwen ook een stem hebben gekregen in de lokale politiek. Als datum werd 27 september gekozen want dit is de dag waarop in het jaar 1919 door de strijdsters van het eerste uur gevierd werd dat er eindelijk vrouwenkiesrecht was gekomen.

Helen de Koning (links) en Ivana Somers.

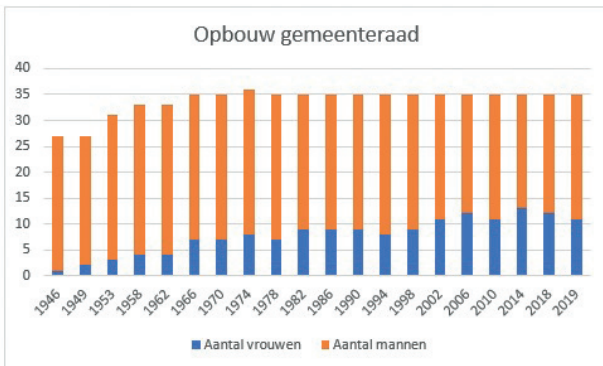

Op vrijdagavond 27 september 2019 vulde de koffiekamer van het stadhuis zich met Vlaardingse raadsleden, wethouders en leden van de Werkgroep 100 jaar Vrouwenkiesrecht Vlaardingen. Niet iedereen kende elkaar en daarom werden er eerst handen geschud, beleefdheden uitgewisseld en af en toe ook afwachtend rondgekeken. Best bijzonder dat er op het stadhuis even geen zware mannenstemmen klonken.

De avond werd geopend door Mieke Gaxiola-Peters, die betoogde dat iedere vrouw in de politiek op de schou-

2019

Nederland telt vanaf 2 januari 2019 2.730 vrouwelijke raadsleden op een totaal van 8.619. Het aandeel vrouwelijke raadsleden komt daarmee uit op 31,67%. Voor het eerst sinds honderd jaar wordt een derde deel van de raadszetels bezet door vrouwen. De Vlaardingse gemeenteraad bestaat voor 28,5% uit vrouwen. (Bron: www.raadsleden.nl)

Verdeling zetels gemeenteraad Vlaardingen per vrouw vs. man

ders staat van strijdsters voor het vrouwenkiesrecht als Aletta Jacobs en Wilhelmina Drucker. Het belang van kennis over de vrouwenstrijd en de gevolgen daarvan werden met elkaar gedeeld. Ellen Boonstra-de Jong en Cora Laan vertelden over de vrouwen die in Vlaardingen het politieke pionierswerk verricht hebben. Er steeg een ver-

Van links naar rechts Juultje Seinhorst, Stefanie Solleveld, Helen de Koning en Lianne van Kalken

“Armoede en zorg komen vooral op de schouders van vrouwen terecht. In Vlaardingen zijn relatief veel alleenstaande moeders die in de armoede belanden en daarbij vaak ook problemen bij het vinden van een geschikte woning en werk of het volgen van een opleiding”

rust gemurmel op toen bleek dat de eerste vrouw pas in 1946 lid werd van de Vlaardingse gemeenteraad en helemaal toen bleek dat Vlaardingen pas in 1970 een eerste vrouwelijke wethouder kreeg.

De historische uiteenzetting maakte verhalen los bij de diverse raadsleden over hun motivatie om politiek actief te worden. Deze verhalen werden ook gedeeld tijdens de ronde-tafel-sessies die later plaats vonden in de hal van het oude stadhuis. Opvallend was dat los van welke politieke ideologie dan ook vergelijkbare ervaringen werden gedeeld. Uit iedere politieke partij kwam wel een voorbeeld naar voren van inefficiënte vergaderingen door breedspakige mannen. Ook werd opgemerkt dat vrouwelijke politici veel meer op hun uiterlijk worden aangesproken dan mannen. Deze gedeelde ervaringen brachten een sfeer van verbondenheid in de groep. De groepsfoto op de trappen van stadhuis laat deze samenhangigheid in al haar facetten zien.

Van links naar rechts Sahra Muse, Jacky Silos, Rianne Molenaar, Ivana Somers en Mieke Gaxiola-Peters.

“De raadsleden willen graag laten zien dat de mix van mannen en vrouwen de beste oplossingen opleveren. De gelijkheid en vrijheid in Nederland is een groot goed die op waarde moet worden geschat”

Tijdens het maken van de foto werd opgemerkt dat het een unieke avond was. Niet eerder waren de vrouwelijke politici van Vlaardingen als groep bijeengekomen. Ook heeft het nog een mooi staartje gekregen want op 28 november 2019 traden de vrouwelijke raadsleden en wethouders weer gezamenlijk op. In de raadsvergadering verschenen de vrouwen in het oranje gekleed om hun solidariteit te tonen met *Orange the World*, de Internationale campagne van UN Women tegen geweld tegen vrouwen. Kortom, de verbondenheid die op 27 september tot stand kwam heeft een veelbelovende basis gelegd voor de toekomst. Dank je wel Aletta en Wilhelmina, het was een bijzondere avond!

Van links naar rechts Leonie Claessen, Josette Hogewoning, Cora Laan en Marieke Thommis-Visser.

“Alleen in de politiek kan je dingen echt veranderen en invloed uitoefenen”

De vrouwelijke raadsleden en de werkgroep 100 jaar vrouwenkiesrecht Vlaardingen.

100 jaar Vrouwenkiesrecht vanuit diversiteit en inclusiviteit

Tamaam Abu Ayyash, Corrie Kortleven en Juultje Seinhorst

In september 2019 is het allemaal begonnen. Een kleine groep vrouwen is toen bij elkaar gekomen, omdat zij zich verbonden voelen met het vrouwenkiesrecht en emancipatie in de wereld. Er is getracht een verband te leggen tussen de huidige vrouwelijke politici en de toekomstige. Daarbij is gekeken naar actieve vrouwen met diverse achtergronden en hoe zij persoonlijk de participatie van vrouwen in de politiek of bij maatschappelijke organisaties in Vlaarding en hebben ervaren.

Vrijwel unaniem geven de geïnterviewde vrouwen aan dat de rolverdeling thuis de hoogste prioriteit heeft. Hier ligt de basis van structurele maatschappelijke veranderingen. Niet alleen de verdeling van taken, maar ook als voorbeeld voor de kinderen. Het gaat in eerste instantie om bewustwording van jongeren in een vroeg stadium. Hiermee moet al worden begonnen in het basisonderwijs en de opgedane kennis en hun vaardigheden moeten worden verdiept op de middelbare school.

“Politiek is te belangrijk om aan mannen over te laten.” Deze uitspraak van Els Borst vinden de vrouwen allemaal zeer toepasselijk. Er wordt o.a. aangegeven dat zonder vrouwelijke krachten, standpunten, psychologie, empathie, moedergevoel en zorgzaamheid niets echt lukt. Een uitdaging is de algehele profilering van vrouwen. Veel van de kwaliteiten, talenten, deskundigheden en ervaringen van vrouwen worden niet altijd gezien, erkend en ten volle benut. Vrouwen moeten zich nog steeds dubbel bewijzen voor erkenning van hun vaardigheid en deskundigheid. Kansen zouden gecreëerd moeten worden en ervaringen gedeeld, zodat het accent verlegd kan worden van alleen de mooie vrouwelijke rolmodellen naar krachtige vrouwen.

Zhanhong Liao is vooral maatschappelijk betrokken. Zij is in China geboren tijdens de Culturele Revolutie waardoor zij een subtiel gevoel ontwikkeld heeft om je verre te houden van politiek. Tijdens de revolutie konden familieleden niet altijd eerlijk zijn tegen elkaar en was er geen ruimte voor politieke meningen. Op school kreeg je wel les in politiek, maar Zhanhong vroeg zich altijd af wat nou echt de waarheid was. Zonder waarheid kan je niet kiezen. Met betrekking tot de Nederlandse verkiezingen geldt dat als je niet begrijpt waar partijen voor staan je ook niet kan kiezen. De hoeveelheid aan partijen maakt het er niet makkelijker op. Zhanhong stelt dat je moet durven luisteren, daardoor begrijp je de samenleving beter en kun je groeien en een betere moeder zijn. De ondervertegenwoordiging van vrouwen in de politiek verbaast haar enigszins, omdat vrouwen vaker hoog opgeleid zijn. Zij is van mening dat de ambities van vrouwen bijgesteld moeten worden. In haar kunstzinnige werkomgeving ervaart zij dat vrouwen over het algemeen minder serieus genomen worden. De beroemde kunstenaars zijn vaak mannen. Zij vindt dat vrouwen zich meer naar de voorgrond moeten plaatsen door meer lef en gelijkwaardigheid te tonen. De Nederlandse regering kan een belangrijke rol spelen zodat er aanpassingen komen wat betreft de schooltijden, buitenschoolse opvang (BSO) en het doorbreken van tradities en het realiseren van quality time met de kinderen.

“Doorbreek traditie en zet
luiheid om in ambitie”

Kwestan Nadir is tijdens de oorlog in Irak geboren en kwam in 1996 met haar gezin naar Nederland. Voordat Koerdistan in 1945 werd verdeeld over Turkije, Iran en Irak, was het een apart land. Koerden vechten nog steeds om hun land terug te krijgen. Haar ooms, die zich hadden aangesloten bij het Koerdische leger, zijn beiden gesneuveld in de strijd. De verhalen van haar ooms waarin zij uitlegden waarom zij vochten, wekte Kwestans interesse. Op haar 10de zijn Kwestan en haar familie gevlucht naar Iran omdat Saddam Hoessein aan de macht kwam. Na drie jaar keerden zij terug naar Irak, maar werden verbannen naar een ander dorp. Door haar sterke rechtvaardigheidsgevoel frustreert het haar dat de rechten van het Koerdische volk worden geschonden. Zij moeten verplicht Arabisch praten en hebben ook geen eigen rechten meer. Omdat ze bij een communistische organisatie werkte, heeft zij twee weken in de gevangenis gezeten waar zij is gemarteld. Na deze gevangenisstraf besloot ze om met haar man en twee kinderen te vluchten. Eenmaal in Nederland lag de prioriteit bij het regelen van dingen. Eerst de taal leren, diploma's halen en zo snel mogelijk integreren in de samenleving. In Vlaardingingen kwam ze in contact met mensen die maatschappelijk en politiek betrokken zijn. Ze zit nu in het bestuur van een politieke partij en vindt dat je in de politiek goed moet kunnen praten en denken en het spel goed mee moet kunnen spelen.

Sahra Muse is pas in de politiek geïnteresseerd geraakt toen ze in Vlaardingingen kwam wonen. Zij is geboren in Noord-Somalië en is op haar zeventiende gevlucht. Via Italië en België is zij naar Nederland gekomen. Ze was toen negentien en zwanger van haar oudste dochter. Hoewel haar man het er niet mee eens was, ging ze destijds als vakantiekracht werken. Ze kon en wilde niet thuis zitten en alleen maar voor de kinderen zorgen. Tegenwoordig is Sahra naast haar werk in de thuiszorg werkzaam bij de Stichting Aanzet, waar ze moeders begeleidt. Als ervaringsdeskundige op het gebied van genitale verminking wordt zij vaak geraadpleegd zowel in de regio Rotterdam als daarbuiten. Sahra is ervan overtuigd dat je via de politiek invloed kunt uitoefenen. Er zouden meer vrouwelijke leiders moeten komen, zeker wanneer het vrouwenzaken betreft. Ze constateert dat belangrijke functies vaak bezet zijn door mannen. Over vrouwenza-

“Klein beginnen om groot te worden”

ken mag het toch niet zo zijn dat mannen beleid voor ons maken. Zij is stellig overtuigd dat zij niet over ons maar met ons dat mogen doen. Op wijkniveau ziet ze veel armoede en huiselijk geweld. Er zou een steunpunt maar ook een plek voor ontmoetingen met andere vrouwen moeten komen. De prioriteit ligt bij empowerment en een goede informatievoorziening om vooral ook de arbeidsdeelname te vergroten. Daarnaast is het belangrijk om als jong meisje politiek bewust te zijn omdat je daarvoor zelfbeschikking krijgt die niet vanzelfsprekend is voor iedereen.

Gulseren Ali woont vanaf haar vierde jaar in Nederland en is een dochter van Turkse gastarbeiders. Zij woont sinds 2014 weer in Turkije. In Turkije doen vrouwen niet mee in de politiek. Als vrouw van een 'kopstuk' kan je wel belangrijk zijn. De vrouw van de imam of van de minister is invloedrijk. Gulseren waardeert de veelheid aan politieke partijen in Nederland, zo kan ieder zich wel ergens in vinden. Vrou-

“Het netwerken van nu is als de vrouwenstrijd van toen”

wen hebben een rol in de politiek. “Als ik ging stemmen, stemde ik op een vrouw om meer invloed te krijgen en als erkenning voor de vrouw.” Vrouwen zijn vroeger al begonnen met de strijd. Nu gaat het vooral om netwerken en met moderne middelen vrouwenzaken op de agenda zetten. Dit kan allemaal in Nederland. Als jong meisje in Nederland was Gulseren wel geïnteresseerd in politiek, maar werd als dochter van gastarbeiders opgeslokt door veel verantwoordelijkheden omdat haar ouders nageoeg niet konden lezen en schrijven. Gulseren was vooral aan het overleven. Van studeren kwam niks en na een opleiding pedagogiek is zij al snel getrouwd. Haar advies aan

Van links naar rechts: Dany Kerst-Fernandez, Sahra Muse, Corrie Kortleven, Zhanhong Liao, Kwestan Nadir. Niet op de foto Gulseren Ali.

andere vrouwen is dat zij de kans moeten benutten om zich met politiek te bemoeien, want dan heb je invloed en kun je vrouwenposities verbeteren. Op die manier kun je in de mannenwereld tegengas geven en inkomensverschillen aanpakken. Zij zou heel graag de positie van de vrouwelijke nakomelingen willen verbeteren. Gulseren woont nu in Turkije en heeft als doel om meer vrouwen de politiek in te krijgen.

Dany Kerst-Fernandez zag op school in Uruguay leraren verdwijnen. Een leraar kwam doof en met losse tanden weer terug. Al op jonge leeftijd was zij zich politiek bewust. Dany heeft veel inspiratie gehaald uit de diepe gesprekken die thuis werden gevoerd, waarin ruimte was voor verschillende meningen die ze als kind mocht aanhoren. Al vroeg in haar tienerjaren werd ze bewust van de militaire dictatuur. Het monddood maken en zien wat er om haar heen gebeurde, die machteloosheid heeft haar gesterkt in het nu altijd uitspreken van meningen en stimuleren van anderen om dat ook te doen. Toen Dany haar zoon kreeg is zij voltijds gaan werken en nam haar partner Ben de zorg voor hun zoon op zich. Dit had in Uruguay nooit gekund. Vrouwen moeten volgens Dany niet afwachten, maar hun kansen pakken. Dany is meteen lid van Amnesty International geworden toen ze in Nederland kwam wonen en is actief voor een politieke partij. Voor die partij gaat ze regelmatig de wijken in om te horen wat er leeft in Vlaardingen. Dany is er altijd want het gaat in de politiek om luisteren naar de mensen. Ze heeft haar buik vol van machthebbers die je vertellen hoe je moet leven. Om de jeugd te inspireren zelf na te denken moet je al op jonge leeftijd beginnen met praten over de actualiteit. Dit geldt voor alle kinderen maar in het bijzonder voor meisjes. Meisjes hebben volgens haar een andere kijk op dingen dan jongens en moeten meer gestimuleerd worden om lef te hebben. Meisjes weten vaak precies wat ze willen, maar moeten gestimuleerd worden om verder te kijken dan hun neus lang is.

“Ik kan beslist niet tegen onrecht, het maakt niet uit of het mannen of vrouwen betreft”

Geloof in eigen kracht

Mieke Gaxiola-Peters en Juultje Seinhorst

Esther Heijndijk was de eerste vrouwelijke fractievoorzitter voor de ChristenUnie/Staatkundig Gereformeerde Partij (CU/SGP) in gemeenteland. Zij zat van 2010-2018 in de gemeenteraad van Vlaardingen en was fractievoorzitter van 2011-2018. Bij de verkiezingen in 2010 stond ze op een onverkiesbare derde plaats (CU- en SGP kandidaten stonden om en om op de kieslijst) en was niet eens aanwezig bij het einde van de uitslagenavond. Ze werd echter met voorkeursstemmen in de raad gekozen. Toen in 2011 twee wethouders opstapten en de CU/SGP een wethouder mocht leveren, schoof Esther door naar de positie van fractievoorzitter. De SGP heeft daar tegen Esther nooit moeilijk over gedaan. Het ging om kwaliteit en ervaring.

Esther leerde het politieke handwerk grondig door al jong actief te worden voor de CU. Toen haar ouders werd gevraagd om lid te worden, was het Esther die zich en-

Rechts Esther Heijndijk.

(Foto: Collectie Esther Heijndijk)

thousiast aanmeldde. "Het was onderaan beginnen met notuleren." Dat vond ze als jonge meid niet het leukste onderdeel, maar daar leerde ze wel het politieke handwerk zoals het lezen van de begroting. "Bij christelijke partijen blijven mensen sowieso heel lang actief en verbonden aan de partij." Het valt haar op dat er bij de jonge generatie nog niet veel vrouwen zitten.

Esther heeft de heao gedaan en Juridische Bestuurskunde gestudeerd. Ze werkt als beleidsadviseur bij de politie. In de raad hield ze zich vooral bezig met het sociaal domein, financiën en veiligheid. Esther gelooft niet in echte vrouwenonderwerpen of echte mannenonderwerpen. "Het ligt aan het type mens welke onderwerpen worden opgepakt. Ivana Somers en Vera Kalf vonden woningbouw en financiën leuker, terwijl Raymond van Haren en Wouter de Reus op het sociaal domein zitten." Esther is voorstander van een goede mix van mannen en vrouwen. "Complementair zijn voegt veel toe, de combinatie is belangrijk." Mannen zijn zakelijker en daarmee vaak sneller. Aan de andere kant stappen zij soms te makkelijk over zaken heen. Vrouwen belichten meer de finesse en zitten meer op de relatie. Maar het moet geen kippenhok worden. Esther houdt van doorpakken.

Bij de politiek valt het nog wel mee met het glazen plafond, vindt Esther. Bij de politie ziet ze meer drempels voor vrouwen. "In mijn beleving wordt het lastiger geaccepteerd van vrouwen als zij een stevige beslissing nemen." Daar ziet ze wel een vergelijking met de politiek. Als voorbeeld noemt ze de vreugdevuren die verboden werden door burgemeester Jetten. Bij een man hadden ze dat daadkrachtig gevonden.

Eén van haar zonen heeft wel interesse in de raad. Je ziet het al aan zijn vakkenpakket. "Hij ziet het onrecht en de armoede." Maar het begint met maatschappelijk actief worden via sportverenigingen en scholen. "Niet alleen zeuren, maar doe er dan ook wat mee. Je moet zelf aan het stuur gaan zitten. Als je er zelf vorm aan kan geven wordt het leuk."

“Hoe er naar vrouwen gekeken wordt, zegt veel over de samenleving”

Juultje Seinhorst, Yvonne Batenburg en Ellen Boonstra-de Jong

In 2017 kreeg Vlaardingen een vrouwelijke burgemeester. Annemiek Jetten was de eerste vrouw die in onze stad de ambtsketting omgehangen kreeg.

Slechts 20% van het totaal aantal burgemeesters is vrouw. “Dat kan beter”, aldus Annemiek. Ze werd zelf door de dijkgraaf van het Waterschap Brabantse Delta op het spoor gezet van het burgemeestersambt. “Ik werkte voor het Waterschap en hij vond dat ik daar geschikt voor was. Toen er voor het eerst een opleiding van start ging voor aspirant burgemeesters ben ik gevraagd om daaraan mee te doen. In 2013 werd ik burgemeester van Sluis in Zeeuws-Vlaanderen en in 2017 van Vlaardingen.” Jetten voelt zichzelf meer bestuurder dan politica. Een burgemeester moet volgens haar vooral kunnen verbinden en makkelijk contacten kunnen leggen. “Veel van die aspecten vallen samen met mijn persoonlijkheid. Zo vind ik het fijn om, als de situatie daarom vraagt, troost te bieden. Mensen hebben op sommige momenten letterlijk een arm om zich heen nodig.”

Vrouwelijk standpunt goed voor diversiteit

Annemiek vindt het scheppen van gelijke kansen voor

1946

Geertruida Catharina Theresia Maria (Truus) Beliën was de eerste vrouwelijke burgemeester van Nederland. Zij werd benoemd in 1946. Beliën was burgemeester van de toenmalige Noord-Brabantse gemeente Oost-, West- en Middelbeers.

iedereen belangrijk. Daarom was ze jarenlang bestuurder van de provinciale afdeling van de ANGO (Algemene Nederlandse Gehandicapten Organisatie). “In die hoedanigheid heb ik mijn steentje bijgedragen aan het bouwen van een samenleving waarin je belemmeringen weghaalt, zodat ieder individu kansen en mogelijkheden kan benutten. Ik vind emancipatie dus belangrijk voor alle bevolkingsgroepen in een achterstandspositie en voel me dan ook zeer betrokken bij de sociale wijkteams, de Iftar maaltijden, het Moestuinfestival en nog zoveel meer.” Jetten vindt dat een vrouwelijk standpunt positief kan uitpakken voor de diversiteit omdat een onderwerp daardoor van meerdere kanten wordt belicht. Als het om de emancipatie van vrouwen gaat, is ze van mening dat de oplossing deels bij vrouwen zelf ligt en deels bij het bieden van ondersteuning. “In Scandinavische landen, maar ook in België, is bijvoorbeeld de kinderopvang veel beter geregeld. Daar zie je ook meer vrouwen in hogere posities.”

Geen man onder de mannen

“Ik spreek regelmatig met buitenlandse gasten en die verbazen zich erover hoe er in Nederland naar vrouwelijke bestuurders wordt gekeken. Ik heb de indruk dat vrouwelijke bestuurders, en dat geldt dus ook voor mezelf, zich meer moeten bewijzen dan mannelijke collega's. Het glazen plafond bestaat wel degelijk. Van vrouwen wordt sowieso verwacht dat ze van nature sociaal zijn. Hoe er naar vrouwen gekeken wordt, zegt veel over de samenleving.” Jetten wijst erop dat, als het om vrouwelijke bestuurders gaat, Nederland op gelijke hoogte, of beter gezegd diepte, staat als Bangladesh. Onbegrijpelijk vindt ze het daarom dat er zo negatief is gereageerd op het initiatief van de Technische Universiteit (TU) Eindhoven om

de vacatures voor hoogleraren in eerste instantie alleen open te stellen voor vrouwen, terwijl er meer vrouwen dan mannen aan de TU studeren en het niet al te moeilijk moet zijn om een geschikte kandidaat te vinden. Eén ding weet Annemiek zeker. "Het is voor mij geen oplossing om een man onder de mannen te worden."

Een leven lang leren

Die opvatting doet ze misschien wel op in haar jeugd. Als meisje moet ze haar eigen weg vinden in een gezin met broers. "Ik ben geboren in Belfeld en kom uit een harmonieus gezin. Mijn vader was maatschappelijk betrokken. Zo was hij voorzitter van de woningbouwvereniging, raadslid en actief bij de vakbond en de scouting." Tijdens

Annemiek Jetten (PvdA) werd op 18 juli 1963 in Belfeld (Limburg) geboren. Ze is getrouwd en heeft twee kinderen. Het interview heeft in de zomer plaatsgevonden, voor haar aftreden op 5 december 2019.

de studie rechten besluit Annemiek zich in te zetten bij de Rechtswinkel in Nijmegen. "Hier leerde ik dat het leven niet aan iedereen gelijke kansen biedt." Leren van het leven en door studies is voor Annemiek een rode draad in het leven. "Op negenjarige leeftijd had ik alle kinderboeken van de plaatselijke bibliotheek gelezen. Omdat de bibliothecaresse de boeken voor volwassenen nog niet geschikt voor me vond, mocht ik wel de *Gijsbrecht van Aemstel* van Joost van den Vondel lezen. Ik was een nieuwsgierig kind en daarom schreef ik ambassades aan om informatie te bemachtigen. Prachtige boekwerken kreeg ik opgestuurd." Het is dan ook geen wonder dat Jetten een groot voorstander is van een leven lang leren. In 2010 volgde ze een internationale opleiding bedrijfskunde. "Omdat er nogal wat medestudenten werkzaam waren in het bedrijfsleven heb ik toen veel geleerd. Op dit moment volg ik de 2-jarige studie Leadership Excellence."

Inspiratiebronnen

"Hillary Clinton is voor mij een bron van inspiratie. Hetzelfde geldt voor Michelle en Barack Obama. Zij komen op voor andere mensen, ook onder moeilijke omstandigheden." Annemiek bewondert Angela Merkel omdat deze zoveel moeilijke beslissingen heeft moeten nemen. In prinses Mabel herkent ze haar eigen gedrevenheid. "Mabel leeft in een totaal andere wereld dan de meisjes voor wie zij opkomt. Ze is onstuitbaar in het geven van een stem aan meisjes die niet worden gehoord en is goed op de hoogte. Door een intrinsieke motivatie weet ze mensen te raken. Ik streef dat ook na." Jetten wil daarom graag weten wat er leeft onder alle Vlaardingers. "Ik ben heel blij als ik uitgenodigd wordt voor activiteiten waarbij ik kennis maak met mensen die ik nog niet eerder heb ontmoet. Zo weet ik nu bijvoorbeeld dat vrouwen uit verschillende culturen elkaar steunen." Iedereen moet zelf kijken waar zijn of haar kansen liggen, daar is Annemiek van overtuigd. "Ik vind dat je daarin niet afhankelijk moet zijn van anderen. Tegelijkertijd vindt ze dat instanties ondersteuning moeten bieden bij het bereiken van persoonlijke doelen. Maar dat ontslaat je er niet van de verplichting om zelf in actie te komen." Kies je eigen route, luidt haar devies. Jetten heeft veel vertrouwen in de millennials. "Zij geven minder om geld en status en zullen meer geneigd zijn gelijke kansen te bevorderen."

Burgemeester Annemiek Jetten.
(Foto: Gemeente Vlaardingen)

Colofon

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:

- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedenbouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 22,50 per jaar. Het bankrekeningnummer van de vereniging is NL44 INGB 0000 750 978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4x per jaar het verenigingsblad *Tijd-Schrift*.

Lidmaatschap

Het verenigingsjaar loopt gelijk met het kalenderjaar. Lid worden kan het gehele jaar door. Kortings op de contributie bij lid worden in de loop van het jaar is niet mogelijk. Wel worden dat jaar reeds uitgegeven publicaties dan nagezonden.

Opzegging

Opzegging van het lidmaatschap dient schriftelijk bij de ledenadministratie te geschieden of via een email naar info@hvv-vlaardingen.nl. Een opzegging kan direct ingaan of aan het eind van het jaar. Restitutie van contributie wordt niet verleend. Leden die hun contributie niet voor of op 31 december hebben voldaan worden automatisch uit het ledenbestand verwijderd.

Het bestuur is als volgt samengesteld:

Dhr. T.H. Hartman, voorzitter
Dhr. J. van Elk, vice-voorzitter
Dhr. E. van Rongen, secretaris
Dhr. J. van der Vlies, penningmeester
Mw. M. van der Hoek, notuliste, lid
Dhr. M.M. Carree, lid

Contactadres HVV, ledenadministratie en redactieadres *Tijd-Schrift*:

Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Redactie *Tijd-Schrift*:

E. van Rongen, eindredacteur
K. Bloem
M.M. Carree
Mw. G. van der Weijden
F. Wittkamp

Verkoop losse publicaties:

Uitsluitend via e-mail:
info@hvv-vlaardingen.nl

Bijdragen aan de inhoud van *Tijd-Schrift* zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag per e-mail:
info@hvv-vlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992

© Historische Vereniging Vlaardingen

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.hvv-vlaardingen.nl - www.begraafplaatssemaus.nl

E-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Productie: Stout Grafische Dienstverlening

Tekst en uitleg

Paars, wit en geel

De strijd voor het vrouwenkiesrecht was een internationale strijd. Voor vlaggen, buttons, affiches etc. werden wereldwijd de kleuren geel, wit, paars en groen gebruikt. Voor het *Zij-Schrift* viel de keuze op paars, wit en geel. De kleur paars heeft de vrouwenbeweging zich toegeëigend door de combinatie van de kalme stabiliteit van blauw en de felle energie van rood.

(Wietke van Zeil in de *Volkskrant*, 31mei 2019)

Vrouwenkiesrecht

Het speldje met Vrouwenkiesrecht op de voorkant van het *Zij-Schrift* was ooit in het bezit van Klaasje Tuinder (1884-1962). Zij was kleuterjuffrouw in Den Burg op Texel. De afgelopen 26 jaar is het object vol trots gedragen door Cora Laan bij haar gang naar de Vlaardingse stembureaus. Wie zou niet trots zijn als je weet dat jouw recht om te stemmen bevochten is door een familielid? Klaasje was namelijk de oudtante van Cora's moeder.

(Foto: Maarten Roukema)

Het speldje op zich is niet uniek, maar het feit dat het toegeschreven kan worden aan de oorspronkelijke draagster wel. Van slechts een handjevol speldjes is namelijk bekend door wie zij gedragen zijn. Dit speldje zal daarom binnenkort aan het Rijksmuseum worden geschonken.

Tijdlijn

In het *Zij-Schrift* zijn meerdere gekleurde blokken met jaartallen afgedrukt. De informatie bij de jaartallen geven een algemeen beeld van de vrouwenkiesrechtstrijd door de jaren heen. Voor de tijdlijn is gebruik gemaakt van www.womeninc.nl en www.huygens.knaw.nl.

De Stichting Kracht van Vrouwen Vlaardingen

De werkgroep 100 jaar Vrouwenkiesrecht Vlaardingen is op 9 oktober 2019 formeel opgegaan in de Stichting Kracht van Vrouwen Vlaardingen. Dit was een noodzakelijke stap om fondsenwerving mogelijk te maken. De stichting wil zich blijvend inzetten voor vrouwen en meisjes als het gaat om hun maatschappelijke positie, zoals de strijd tegen seksueel geweld en het vergroten van hun politieke, culturele en maatschappelijke deelname. De volgende mensen zijn bij de stichting betrokken: Tamaam Abu Ayyash, Yvonne Batenburg, Ellen Boonstra-de Jong, Mieke Gaxiola-Peters, Dany Kerst-Fernandez, Helen de Koning, Corrie Kortleven, Cora Laan, Sahra Muse en Juultje Seinhorst.

Dank

Tijdens de eerste vergadering van de Werkgroep 100 jaar Vrouwenkiesrecht Vlaardingen werd al de wens uitgesproken een publicatie tot stand te brengen. Aangezien hier sprake was van de viering van een historische gebeurtenis, werd contact gezocht met Ted Hartman, voorzitter van de Historische Vereniging Vlaardingen (HVV). Tot onze vreugde was hij, evenals de overige bestuursleden van de HVV, enthousiast om de eerste uitgave van het *Tijd-Schrift* in 2020 voor één keer om te dopen tot *Zij-Schrift*. We kregen de vrije hand om de pagina's te vullen. Eric van Rongen, de eindredacteur van het *Tijd-Schrift*, bemoedigde ons en stelde zich uiterst coöperatief op. In Klaas Bloem van Stout Grafische Dienstverlening vonden we het creatieve brein om het *Zij-Schrift* oogstrelend te maken.

Doel van de werkgroep was een overzicht te maken van de gevolgen van 100 jaar vrouwenkiesrecht in Vlaardingen. De pagina's vulden zich echter zo snel dat een dub-

beldikke uitgave nodig bleek te zijn. Bovendien was er de ambitie om de publicatie te delen met het onderwijs in Vlaardingen en daardoor was een hogere oplage noodzakelijk. Het *Zij-Schrift* in deze vorm kon er daarom alleen maar komen met behulp van medefinanciers en die werden gevonden. We zijn onze sponsors heel veel dank verschuldigd.

De plannen voor het *Zij-Schrift* zijn met enthousiasme ontvangen door de directies van de locaties Groen van Prinstererlyceum en het Geuzencollege van de Lentiz Onderwijsgroep en de directie van Het Lyceum Vos van de Openbare Scholengroep Vlaardingen Schiedam. Dit was voor ons een zeer motiverend steuntje in de rug. We zien er dan ook naar uit om in samenwerking met deze scholen een educatief pakket te ontwikkelen dat zowel aansluit bij het *Zij-Schrift* als bij het politieke en maatschappelijke bewustzijn van de jongeren op deze locaties.

De medewerkers van het Stadsarchief houden de geschiedenis van Vlaardingen levend. We kregen alle medewerking bij het vergaren van informatie en beeldmateriaal. Stadsarchivaris Harm Jan Luth-Mulders schreef een artikel voor het *Zij-Schrift* over vrouwen in Vlaardingse straatnamen. Erika Verloop verzette bergen werk door een lijst samen te stellen met namen van vrouwen die vanaf 1946 zitting hadden in de gemeenteraad. Ook wist zij persoonlijke gegevens en verhalen boven water te krijgen die een plek kregen in het *Zij-Schrift*. Zonder haar hulp was ons dat niet gelukt. In de speurtocht naar beeldmateriaal kregen we hulp van Lies van der Zwaal, Joke van Leeuwen-Zuidgeest en Hjalmar Teunissen.

Sponsors

Deze uitgave kwam tot stand dankzij:

Stichting Fonds Schiedam Vlaardingen e.o.
Gemeente Vlaardingen
Stichting De Groot Fonds
Stichting Elise Mathilde Fonds
Stichting Geuzenmaand
J.E. Jurriaanse Stichting
Amnesty International, afdeling Vlaardingen
Stichting Samawada
Historische Vereniging Vlaardingen
Lentiz Groen van Prinstererlyceum
Lentiz Geuzencollege
De Vlaardingse Openbare Scholengemeenschap/
Het Lyceum Vos (OSVS)

en de Vlaardingse afdelingen van de volgende politieke partijen:

Partij van de Arbeid
Christen-Democratisch Appèl
GroenLinks
Staatkundig Gereformeerde Partij/ChristenUnie
VV2000/Leefbaar Vlaardingen
Algemeen Ouderen Verbond

Samen de toekomst van vlaardingen

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.hvv-vlaardingen.nl

e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Vrouwenkiesrecht-wat-hebbie-daar-nou-an?

Zo'n zeventig jaar geleden vertelde mijn oma verhalen over het Vlaardingen van zo'n tachtig jaar daarvoor. Van het begrip oral history had mijn oma nog nooit gehoord. Ik trouwens ook niet, al kregen we in de zesde klas van de lagere school wel Frans. Nou ja, alleen de acht kinderen die mochten doorleren dan. De rest van de meer dan veertig zesdeklassers mocht dat niet en zeker niet de meisjes uit de zevende klas die in hetzelfde lokaal zaten en op hun veertiende jaar zeepinpakster zouden worden bij de "Zunlicht" zoals we dat bedrijf noemden.

Zoals mijn kleindochter nu een laptop op haar schoot zet, zette mijn oma in de jaren 50 van de vorige eeuw een schillenbak op haar schoot, begon te vertellen en zorgde er zo voor dat ik nu kan vertellen over het Vlaardingen van het laatste kwart van de 19e eeuw.

De haringlogger van haar vader bleef op zee. Oma, die de oudste dochter was, moest van school komen en haar moeder en zij namen een werkhuis om het voedsel en de huur te kunnen betalen. Oma kon Vlaardingse vrouwen in afnemende belangrijkheid indelen: Mevrouwen met een man die belangrijk werd gevonden, vrouwen met een man die niet bijzonder werd gevonden en juffrouwen die geen man hadden om zich aan op te trekken. Overgrootmoeder en oma trokken zich op en begonnen in de voorkamer van hun vissershuisje in de Oostwijk een winkeltje

met aardewerken kopjes, schoteltjes, schaaltes en beeldjes. Oma kon trots vertellen hoe ze als 16-jarig meisje met de schuit naar Delft trok om daar inkopen te doen. Emancipatie avant la lettre en reken maar dat ze ging stemmen nadat ze een jaar of vijftig was geworden en dat eindelijk mocht. En ze stemde vast niet altijd op dezelfde partij als haar man.

Mijn moeders moeder stierf jong aan tuberculose en haar tweede moeder aan de Spaanse griep. Opa, een timmerman die als kind jarenlang in een weeshuis had gezeten, slaagde erin alle vijf zijn kinderen naar de ambachtsschool of de huishoudschool te sturen. Moeder die mijn zesde-klas-Franse-woordjes eerder in haar kleine koppie had dan ik, moeder die zich druk maakte over de gezondheidszorg en een halve eeuw geleden al doorhad dat er in Vlaardingen nodig iets aan het milieu moest gebeuren. En reken maar dat ze ging stemmen.

Vrouwenkiesrecht-wat-hebbie-daar-nou-an? De geschiedenis kan het je leren.

Vrouwen van Vlaardingen!

Word allen lid van de Historische Vereniging.

Website www.hvv-vlaardingen.nl,

e-mailadres info@hvv-vlaardingen.nl.